

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele

ŠIKANA NA DRUHÉM STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Bullying at the second Grade of the Basic School

Bakalářská práce: 11-FP-KSS-1027

Autor:

Věra PEKELSKÁ

Podpis:

Vedoucí práce: Mgr. Stanislav Voržáček

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
52	9	0	7	28	1+1 CD

V Liberci dne: 21. června 2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Věra PEKELSKÁ**
Osobní číslo: **P09000611**
Studijní program: **B7506 Speciální pedagogika**
Studijní obor: **Speciální pedagogika pro vychovatele**
Název tématu: **Šikana na druhém stupni základní školy**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl bakalářské práce: Charakterizovat problematiku šikany na druhém stupni základní školy, zjistit, zda se žáci druhého stupně základní školy setkali se šikanou a zda jsou agresory převážně chlapci.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Dotazník

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

ČERNOCH, F. a kol. Šikaně stop. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 1997. ISBN 80-86049-14-0.

KOLÁŘ, M. Bolest šikanování. 2. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.

KOLÁŘ, M. Skrytý svět šikanování ve školách. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.

MAŘÁDEK, V. Lexikon klíčových pojmů z penologie. 1. vyd. Opava: Pavel Vavrla, 2000. ISBN 80-238-6731-8.

PONĚŠICKÝ, J. Agrese, násilí a psychologie moci. 1. vyd. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-593-0.

VÁGNEROVÁ, K. a kol. Minimalizace šikany : Praktické rady pro rodiče. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Stanislav Voržáček

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

1. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2012

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.

vedoucí katedry

dne 22 -04- 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Šikana na druhém stupni základní školy
Jméno a příjmení autora: Věra Pekelská
Osobní číslo: P09000611

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 21. června 2012

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Stanislavu Voržáčkovi za metodické vedení, cenné rady a připomínky při vypracování bakalářské práce. Rovněž bych ráda poděkovala paní ředitelce základní školy a učitelům na druhém stupni základní školy, kteří mi umožnili realizovat průzkum. Ráda bych také poděkovala dětem, které se průzkumu ochotně zúčastnily.

V Liberci dne: 21. června 2012

Název bakalářské práce: Šikana na druhém stupni základní školy

Jméno a příjmení autora: Věra Pekelská

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2011/2012

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Stanislav Voržáček

Anotace:

Bakalářská práce analyzuje problematiku šikany, její projevy a prevenci. Především je zaměřena na šikanu ve školním prostředí na druhém stupni základní školy a to nejen na klasické formy šikany, ale i na nejnovější podobu šikany, kterou s sebou nese vývoj společnosti a technologií – kyberšikanu. Práci tvoří dvě stěžejní oblasti. Jedná se o část teoretickou, kde jsou rozebírány předpoklady pro vznik šikanózního chování ve společnosti, druhy šikany, charakteristika jejích účastníků, prostředí školy ve vztahu k šikaně, následky a řešení šikany. Práce se také dotýká citlivého tématu šikany učitelů. Praktická část je složena z výzkumu šikany ve škole a navrhovaných opatření při její řešení. Cílem zkoumání je ověřit si vlastní hypotézy a pokusit se přinést vlastní návrhy řešení šikany.

Klíčová slova: agresor, oběť, šikana, agresivita, agrese, kyberšikana, prostředí školy, řešení a prevence šikany.

Title of the bachelor thesis: Bullying in the upper primary school

Author: Věra Pekelská

Academic year of the bachelor thesis submission: 2011/2012

Supervisor: Mgr. Stanislav Voržáček

Annotation: The bachelor thesis is analysing the problem of bullying, its demonstration and prevention. The thesis is primarily focused on the bullying in the upper primary school. It analyses not only typical forms of bullying, but also the modern types such as cyberbullying, which goes together with the development of society and technology. The thesis is made by two main parts. The first part is theoretical – the prerequisites for formation of bullying in society, types of bullying, the characteristics of participants, the school environment and its attitude to bullying, consequences of bullying and dealing with bullying are analysing. The thesis is also focused on bullying of teachers. Practical part consists of the research of bullying at school and of proposed solutions in the dealing. The main aim of research is to check out my own hypotheses and try to come with my own proposals in area of dealing with bullying.

Key words: aggressor, victim, bullying, (aggressiveness), aggression, cyberbullying, school environment, dealing with bullying, prevention of bullying

OBSAH

ÚVOD	2
TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU	3
1 Problematika šikany	3
1.1 Vymezení pojmu šikana	4
1.2 Agrese	5
1.3 Agresivita a násilí	7
1.3.1 Agresor – osobnost šikanujícího	7
1.3.2 Oběť – osobnost šikanovaného	8
2 Rodinné prostředí	9
2.1 Rodinné prostředí oběti	10
2.2 Rodinné prostředí agresora	11
3 Formy šikany	12
3.1 Příčiny šikanování ve škole	15
3.1.1 Vliv mediálního násilí na osobnost dítěte	15
3.1.2 Morálka a klima současné společnosti	16
3.1.3 Osobnost pedagoga	18
3.2 Prevence šikany	19
3.3 Kyberšikana	20
3.3.1 Prevence kyberšikany	23
PRAKTICKÁ ČÁST	25
4 Cíl praktické části	25
4.1 Popis výběrového vzorku	25
4.1.1 Charakteristika oslovené základní školy	25
4.1.2 Charakteristika dětí	25
4.2 Průběh průzkumu	26
4.2.1 Použité metody	27
4.2.2 Předvýzkum	27
4.2.3 Stanovení předpokladu	27
5 Výsledky průzkumu a jejich interpretace	28
5.1 Popis vlastního zkoumání	28
5.2 Shrnutí výsledků praktické části	45
ZÁVĚR	47
NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ	47
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	51
SEZNAM PŘÍLOH	52

ÚVOD

Moje bakalářská práce se zabývá šikanou na druhém stupni základní školy. Vybrala jsem si tuto problematiku z důvodů profesního i osobního. Obávám se z pohledu rodiče, do jakého společenského kolektivu se dostanou mé děti, jaké základní normy jim budou vštípeny. V teoretické části práce jsem se zaměřila na formulaci toho, co to šikana vlastně je, na jevy s ní související, na formy šikany, na osobnost šikanovaného i šikanujícího, na řešení problému šikany a na osobnost pedagoga, jenž má mnohdy klíčový vliv na samotné předcházení či včasného objevení šikany a jejímu následnému řešení.

V praktické části se blíže věnuji zjišťování, zda se žáci 6.–9. ročníků základní školy setkali se šikanou a v jaké formě. Průzkum jsem provedla v měsíci lednu na základní škole, která průměrně vyučuje 243 žáků v devíti ročnících. Zvolila jsem si druhý stupeň základní školy na základě setkání a rozhovoru s dnes již sedmnáctiletým chlapcem, který se šikanou prvního stupně bojoval několik let se střídavou úspěšností.

Současná doba přináší nové přístupy k životu samotnému, dochází ke změnám v žebříčku hodnot jednotlivců a celé společnosti. Nové hodnoty přinášejí nové trendy chování a způsoby dosahování vytyčených cílů. Stále více je vyzdvihována nezdravá a nevraživá soutěživost. Násilí je považováno za běžnou cestu k úspěchu. V současné době se prezentuje násilí jako forma překonávání překážek a stylu života. Je to problém, který může potkat kohokoliv z nás. Šikanování nás může postihnout v průběhu celého našeho života. Se šikanou se bohužel setkáváme již v mateřské škole, a následně pak v základní, střední, nebo vysoké škole. Mnozí se setkali či setkávají s šikanou i na pracovišti. Setkáváme se mnohdy se situací, kdy je záležitost podceňována a bagatelizována, a nad náhlými změnami v chování dítěte jsou zavírány oči. V takových situacích je naopak nutné přikročit k hledání příčin těchto náhlých změn, k nějakému řešení, najít cestu, jak dítěti pomoci. Hledat pomoc jak u zkušených odborníků, tak u institucí, které se touto problematikou zabývají. S nimi by měla každá škola spolupracovat a v případě potřeby (např. když neví, jak postupovat) se na ně obrátit. V současnosti jsou možné i účasti na různých školeních a kurzech pro pedagogy a jiné odborné pracovníky. Šikana, se jako jeden z druhů agrese rozrůstá do všech sfér každodenního života. Již staré české přísloví říká: „co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš“, anebo také „starého psa novým kouskům nenaučíš“. Už z těchto přísloví vyplývá, pokud se dítě setkává s agresivitou a násilím jako s běžnou normou chování, pak tuto normu přijme a pokládá za správnou a odnáší si ji i do dospělosti v tom

negativním slova smyslu, přičemž škody napáchané již v útlém dětství lze v dospělosti jen velice těžce napravovat. Závažné chyby v rodinné a školní výchově, vstřípení špatných norem chování do paměti jedince, může vést k agresivitě, drogové závislosti, gamblerství a následně ke kriminalitě dětí a mládeže. Společnost jako celek, její hodnoty, preference a cíle, způsoby dosahování těchto cílů se s vývojem mění. Základem výchovy je ale stále rodina a následně škola (např. základní), kde vznikají základy lidského myšlení, cítění, chování. Zde se vytvářejí základy šikany a naučená tolerance k násilí.

TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU

1 Problematika šikany

Pokud si uděláme historický exkurz do problematiky šikany, nalézáme velmi podobný jev již ve starověkém Řecku. Ostrakismus je v původní formě takzvané střepinové hlasování, které bylo zavedeno do athénské ústavy v roce 510 př. n. l. a spočívalo v hlasování občanů pomocí hliněných střepů o vypovězení nějaké osoby z Athén. Toto každoroční Athénské referendum mělo za úkol zjistit, zda je ohrožena demokracie. Ten, jehož jméno bylo zmíněno nejčastěji, byl automaticky vypovězen z Athén na 10 let s tím, že do domovského města se nesměl po určenou dobu vrátit, jinak by mu hrozila smrt, o svůj majetek však nepřišel.

Této metody bylo hojně využíváno v politickém boji, kdy dopadal i na schopné a ambiciózní politiky. Nyní tento pojem užívá sociologie ve smyslu formy sociální kontroly. Ostrakismus je definován jako vytěsnění jedince z kolektivu nebo společnosti, jeho částečné nebo úplné ignorování. Je využíván kolektivem jako trest nebo někdy jako forma nátlaku, kde slouží k částečné nebo úplné izolaci neoblíbeného jedince – tedy šikaně (Prevko Litomyšl 2011).

Podle Říčana (1995, s. 16) zmapovat a srovnat číselné údaje z minulosti se současností, kdy a kde se šikana na školách poprvé objevila nelze, a je tedy pouze v rovině dohad. Velká většina starších lidí si na nic takového nepamatuje. Ublížování silnějším slabým bylo v mantinelech přísnější kázně ve školách a díky tomu měly děti k šikaně méně prostoru a nemohly si tolik dovolit. To, že šikana je jistě stejně stará jako škola sama a silní ubližovali slabším vždy, potvrzuje i Kolář (2001, s. 201). Tento autor dále uvádí, že průlom a explozi zájmů o tento fenomén vyvolal až norský profesor Dan Olweus v sedmdesátých letech minulého století, který výzkumně prokázal velký výskyt šikany na školách ve Skandinávii. Tímto byla odstartována vlna zájmu vědců z ostatních států. Nejvíce prozkoumanou oblastí v oblasti šikany je bezesporu školní

šikana. Školní docházka trvá nejméně devět let, což je dost dlouhá doba na to, že lze předpokládat, že se žák během této doby s šikanou nějakým způsobem setká – ať již v roli agresora, oběti nebo jen očitého svědka.

Další výsledky zahraničního výzkumu šikany z roku 1998, uveřejnil Kolář (2001, s. 20) ve své knize Bolest šikanování. Uvádí zde, že v Norsku bylo v roce 1985 šikanováno osm a půl procent žáků od 2. do 9. ročníku, ve Velké Británii to bylo v roce 1990 dokonce dvacet sedm procent žáků ve věku od sedmi do jedenácti let. Absolutní prvenství si získala studie na amerických středních školách, kdy bylo v roce 1998–1999 šikanováno na celých sedmdesát pět procent studentů. Tímto zcela evidentně zjišťujeme, že situace ve světě se spíše zhoršuje.

Učitelé říkají, že děti ztrácejí zábrany a uchylují se ke stále násilnějšímu chování. Šikana ve školách mívá mnoho podob: krádeže a ničení pomůcek a dalších věcí, vysypávání tašek, záměrně vyvolané střety, veřejné zesměšňování. U nás se stává šikana stále aktuálnějším tématem, jde o velice závažný problém, proti kterému je nutné bojovat všemi dostupnými prostředky za pomoci odborníků.

1.1 Vymezení pojmu šikana

Šikana pochází z francouzského slova *chicane*, znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů. Překlad slova naznačuje, že šikana proniká do mnoha sfér přirozeného lidského života a je součástí téměř všech etap lidského života. Pod pojmem šikanovat nalézáme ve slovníku cizích slov – *pronásledovat, záměrně, zbytečně obtěžovat, trestat, týrat, nespravedlivě obviňovat* (Vebrová, aj. 2006, s. 324).

Podle Říčana (1995, s. 26): „*Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně.*“

Šikanování je negativní společenský fenomén, zásah do psychické a fyziologické vnitřní integrity jedince. Působí jako psychosociální zátěž, patří do kategorie sociálně-patologických jevů stejně jako alkoholismus, toxikomanie a kriminogenní jednání. Šikanu je možno chápat jako sociální agresivitu namířenou proti jednotlivci či malé skupině.

V právní praxi bývá pojem šikana používán jako synonymum pro úmyslné jednání, které je namířeno proti jinému subjektu a které útočí na jeho důstojnost (Kolář 2001, s. 213). Šikanování je problémem, který trápí společnost. Agresivita stoupá, šikana přibývá, je razantnější, krutější a důmyslnější. Šikanování patří k nejzávažnějším deformacím sociálních vztahů, rolí, norem

života. Projevuje se obvykle ve svévolném donucování, omezování, zastrašování, ponižování, týrání druhých osob, nebo slouží k zajištění osobního pohodlí, k získání neoprávněných výhod na úkor šikanovaného, k osobnímu materiálnímu obohacení nebo k uspokojení specifických osobních potřeb. Šikana byla původně chápána jako akce poměrně velké skupiny, která ztratila sebekontrolu a vrhá se na jedince, který jí vyrušil z její činnosti. V současnosti je šikana chápána spíše ve smyslu násilí užívané jedním agresorem vůči jedinci nebo skupiny agresorů proti jedinci nebo malé skupině. Šikana je zvláštním případem agrese. Jedná se o asymetrickou agresi.

1.2 Agrese

Agrese (z lat. Aggressio) – výpad, útok – jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu, nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit, je to projev agresivity v chování jedince (Martínek 2009, s. 9).

Martínek (2009, s. 29) rozlišuje osm typů agrese:

- **fyzickou aktivní přímou agresi** – bití oběti, fyzické ponižování, nucení k ponižujícím úkonům, využívání fyzické převahy nad obětí, ve školním prostředí aplikováno ve formě šikany,
- **fyzickou aktivní nepřímou agresi** – najmutí jiného člověka k ublížení oběti, původní agresor pouze přihlíží, podílí se pouze na vymýšlení jak ublížit,
- **fyzickou pasivní přímou agresi** – fyzické bránění někomu v dosažení jeho cílů (ničení pomůcek),
- **fyzickou pasivní nepřímou agresi** – odmítnutí splnění některých požadavků (odmítnutí pomoci postiženému spolužákovi),
- **verbální aktivní přímou agresi** – jedná se o nadávky, urážky, znevažování, slovní ponižování,
- **verbální aktivní nepřímou agresi** – jedná se o rozšiřování pomluv, které ubližují druhému,
- **verbální pasivní přímou agresi** – naprostá ignorace druhého člověka,
- **verbální pasivní nepřímou agresi** – nezastat se někoho, kdo je nespravedlivě kritizován či trestán.

Erich Fromm (2007, s. 16) ve své knize Anatomie destruktivity rozlišuje tyto dva hlavní typy agrese:

- **benigní (obránná) agrese** – slouží k přežití jedince i druhu, zaniká v momentu, kdy pomine ohrožení,
- **maligní (zlá) agrese** – krutost a destruktivita, která je specificky lidská.

Fromm dále rozlišuje (2007, s. 191–208):

- **konformní agresí** – různé agresivní činy, konané na základě nějakého příkazu,
- **instrumentální agresí** – jejím cílem není ničení, ale slouží jako prostředek k dosažení skutečného cíle, je nacvičená, vyvíjí pouze tlak na objekt agrese,
- **pseudoagresí** – agresivní činy, jejichž cílem není způsobit nějakou škodu, ale které je mohou způsobit,
- **hravou agresí** – slouží k procvičování dovedností, cílem není destrukce ani zranění, není motivovaná nenávistí.

Pro potřeby této práce budeme vycházet z dělení agrese podle Mařádka (2003, s. 9).

Druhy agrese rozděluje na:

- **obrácená navenek** – skrytá, navenek úplně potlačená, verbální, namířena proti předmětům, zvířatům, lidem, zaměřená na druhého se sexuálním podtextem tzv. sadismus.
- **zaměřená na sebe** – sebeobviňovací, sebepoškozovací, namířená na sebe se sexuálním podtextem tzv. masochismus.

Podle slovníku cizích slov je agrese: *jednání, jímž se projevuje úsilí vůči některému objektu nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit* (Vebrová, aj. 2006, s. 19).

Agresi lze chápat jako tendenci k ničení nebo poškození. Je vrozenou reakcí na nepřekonatelnou nebo těžko překonatelnou překážku, mnohdy bez přítomnosti vzteku či nepřátelství, frustraci, při ohrožení uspokojování důležitých potřeb

1.3 Agresivita a násilí

Agresivita (z latinského slova Aggressivus) – útočnost, postoj nebo vnitřní pohotovost k agresi. V širším slova smyslu se takto označuje schopnost organismu mobilizovat síly k zápasu o dosažení nějakého cíle a schopnost vzdorovat těžkostem (Martínek 2009, s. 9).

Velký psychologický slovník (2010, s. 19) definuje agresivitu jako *sklon k útočnému jednání, v etiologii vůči druhému jedinci vlastního druhu.*

Příčiny agresivity u člověka jsou složité, převážně společenské a ekonomické povahy. Závažnou roli ve vzniku agresivity může hrát nenadálé a nečekané ohrožení. Patologická agresivita doprovází některé psychické poruchy.

Černoch (1997, s. 66) dělí agresivitu takto:

Nežádoucí – společensky škodlivá forma chování, která svými projevy vede k agresivnímu chování člověka, zvláště v podmínkách psychosociální zátěže a stresu. Je odpovědí na nelibé podněty, frustraci.

Žádoucí – forma reakce či vzorec chování, který je nezbytný pro naplnění cílů vyplývajících z profese nebo role ve specifické sociální skupině. Má své omezení v podobě pravidel, zákazů a jím odpovídajících sankcí.

1.3.1 Agresor – osobnost šikanujícího

Jaké vlastně jsou děti, které šikanují své vrstevníky? Pokud jde o fyzickou stránku, tak jde většinou o nadprůměrně tělesně zdatné jedince, silné, obratné, a to zvláště pokud se jedná o chlapce. Nemusí to však být pravidlem. Inteligence spojená s bezohledností a krutostí může vyvážit nedostatek tělesné síly. Agresor může dokonce šikanu vymyslet a zorganizovat, aniž by se oběti dotkl. Pro šikanující děti je typická touha dominovat, ovládat a zastrašovat druhé, bezohledně se prosazovat. Mají sklon vidět agresi proti sobě i tam, kde žádná není.

Rozdělení agresorů na tři základní typy podle Koláře (2001, s. 86–87):

- **První typ:** hrubý, primitivní, impulsivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy – narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů páčhajících trestnou činnost.

Vnější forma šikanování: šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních.

- **Druhý typ:** velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu.

Vnější forma šikanování: násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků.

- **Třetí typ:** „srandista“, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný.

Vnější forma šikanování: šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, patrná snaha zdůraznit „humorné“ a „zábavné“ stránky.

O zvláštním typu aktéra šikany hovoří Říčan (1995, s. 33): *zvláštním typem je nohsled agresora, který není iniciativní při napadení oběti, ale připojí se z konformity – a nejednou ze strachu, že by se jinak sám mohl stát obětí šikany.*

1.3.2 Oběť – osobnost šikanovaného

Obětí šikany se může stát prakticky kdokoli. Nejčastěji se však stává terčem tohoto druhu agrese takový jedinec, který má nějaký handicap. Jsou to děti tělesně slabší, neobratné, je zde viditelná odlišnost dítěte v jeho zjevu – zrzavé vlasy, výrazný chrup, obezita, jiná barva pleti. Potencionální obětí se může stát i jedinec, který něčím vybočuje ze skupiny, má nějakou přednost, něco dělá lépe než ostatní. Impulsem k šikanování může být i nově přichozí dítě, které vstupuje do již sehraného kolektivu.

Oběť bývá tichá, citlivá, nevýrazná, snadno se podřizuje, má příliš viditelnou bojácnost a zranitelnost, nízké sebevědomí, vykazuje slabou reaktivitu v zátěžových situacích, vznětlivá,

psychicky labilní, často přehnaně reaguje na kritiku – dítě je vztahovačné. Psychické i tělesné důsledky šikany pro oběti bývají nezřídka tak vážného rázu, že si je oběť nese celý další život.

Nejsou zcela ojedinělé případy, kdy oběť již není schopna snášet další nátlak a ponižování a sahá k sebevraždě (Bendl 2003, s. 35).

Kolář (2001, s. 103) tvrdí, že na základě vystavování trvalému a bolestivému emočnímu tlaku na oběť, dochází k tomu, že se narušuje osobnostní vývoj oběti a dochází k vyčerpání nervové soustavy. Následkem tohoto se objeví neuróza či psychosomatické potíže.

Bendl (2003, s. 35) s tímto tvrzením plně souhlasí a dodává, že šikana způsobuje u oběti silný sociální stres.

2 Rodinné prostředí

Rodina patří mezi jeden z mnoha výchovných systémů společnosti. Výchova v harmonické rodině vytváří základ pro pozdější hodnotovou orientaci člověka. Podle Střelce (1992 s. 157) je rodina míněna jako skupina lidí, která vzniká manželstvím a umožňuje vzájemné soužití mezi oběma manžely, soužití rodičů a jejich dětí, vztahy mezi příbuznými, a také vztahy mezi rodinou a společností. Matějček (1986 s. 26) poukazuje na to, že rodina je nejen společenská skupina, ve které existuje určitý řád a forma, ale klade důraz na to, že v rodině dítě poznává ideály, myšlenky, systémy hodnot, a jedinečné předivo sociálních vztahů. Pokud je model morálky rodičů správný, bude se nejspíš i jejich dítě chovat v životě čestně a charakterně. Dítě však musí být přesvědčeno, že je svými rodiči milováno a musí si jich vážit. Toto pravidlo platí i mimo rámec rodiny. Rodinné prostředí je také determinováno materiálními, psychologickými a kulturními podmínkami. Dunovský (1999, s. 92) rozlišuje základní funkce rodiny takto:

- biologicko-reprodukční funkce: má zabezpečovat udržení života početím a porozením nového člověka,
- ekonomicko-zabezpečovací funkce: týká se oblasti nejen materiální, ale i sociální, duševní až duchovní a v nejširším pojetí má zabezpečovat svým členům životní jistoty,
- emocionální funkce: je zvláště významná, vázána na zralého a plně rozvinutého člověka, citový vztah znamená trvalou jistotu a citové zázemí pro všechny členy rodiny,

- socializačně-výchovná funkce: nejvýznamnější rodinná funkce, východiskem jsou pozitivní emocionální vztahy i celková atmosféra v rodině.

Na základě takto definovaných funkcí Dunovský (1986, s. 28) formuje také poruchy rodin a rozlišuje rodiny z hlediska funkčnosti do čtyř typů:

1. rodiny funkční – intaktní rodina, kde je zajištěn dobrý vývoj a prospěch dítěte,
2. rodiny problémové – vyskytují se poruchy některých funkcí, ale není ohrožen rodinný systém a vývoj dítěte v něm,
3. rodiny dysfunkční – rodina s vážnějšími poruchami některých nebo všech funkcí rodiny, které již ohrožují rodinu jako celek a také vývoj a prospěch dítěte,
4. rodiny afunkční – rodina přestává plnit vůči dítěti svůj základní účel, závažným způsobem škodí dítěti, nebo jej ohrožuje na samotné existenci.

2.1 Rodinné prostředí obětí

V rodinách šikanovaných žáků nebo v jejich výchově se objevují určité znaky, které mohou zvyšovat riziko, že se stanou obětí něčí agrese. Mohou to být rodiny hlásící se k některým náboženským seskupením, či některých etnických menšin, děti, které jsou vedeny příliš úzkostlivě, nebo rodiny se silně puritánskou výchovou, anebo naopak s rozmazlujícím výchovným stylem. Vzhledem k tomu, že mají z rodin vštípeny jiné hodnoty a zájmy, mohou těmto dětem chybět zkušenosti z majoritní společnosti, a mohou si držet odstup od svého okolí (Janošová 2011, s. 27).

Rodinné prostředí obětí je většinou nekonfliktní. Dispozice „stát se obětí“ získává jedinec v raném dětství. Ne proto, že by mu chyběla rodičovská láska, pochopení, něha, ale z přemíry rodičovské ochrany, která vedla k nesamostatnosti a neschopnosti prosadit se v dětském kolektivu. Někdy se stává, že rodiče utvrzují dítě v tom, že se nemá bránit, aby agresory ještě více nerozzuřilo. Dochází také k tomu, že rodiče ve své bezradnosti mohou od svého dítěte žádat zcela nerealisticky, aby si problém se šikanou samo vyřešilo.

Způsob výchovy v rodině hraje klíčovou roli. Pokud rodina praktikuje ve vztahu k dítěti takový styl výchovy, který omezuje jeho schopnost vyrovnat se s tlakem sociálního prostředí, zvyšuje tím riziko, že se dítě stane obětí šikany ze strany svých vrstevníků, spolužáků (Bendl 2003, s. 47).

2.2 Rodinné prostředí agresora

Dnešní rodiče, které vede snaha co nejvíce naslouchat svým dětem, často nerozlišují, co jsou jeho potřeby, a kde už začínají jeho přání. Uspokojovat potřeby dětí je nezbytné, zato plnit všechna jejich přání není žádoucí. Dítě, které si zvyká, že se mu splní všechna přání, reaguje agresivně, když se mezi ně a jeho přání postaví nějaká překážka (Antier 2004, s. 9).

Sklon k agresivnímu jednání se vytváří již v předškolním věku a to již v prvních letech života. Určitou roli hrají temperamentové dispozice, které však sami o sobě nevedou k agresivitě. Nejvíce dítě poškodí nedostatek vřelého zájmu, citový chlad, ponižování, lhostejnost až nepřátelství, prudké výbuchy negativních citů, nebo nenávisť. K tomu často přistupuje fyzické i psychické násilí. Dalším faktorem rozvoje agresivity je tolerance k násilí z řad rodičů. Rodiče v tomto chování vidí prostředek k dosahování cílů při jednání s druhými lidmi, zvláště mimo rodinu. Bývá to výchova malého dravce. Pro rodiny agresorů bývá charakteristická absence duchovních a mravních hodnot.

Tomu také odpovídá výchova jejich potomků, kterým se snaží vštípit názor, podle kterého přežívá jen silnější. Slušnost považují za slabost, fyzickou převahu, sílu a hrubost za nutné atributy šťastného a spokojeného života (Bendl 2003, s. 52–53).

Nedostatky ve výchově agresorů se projeví v jejich chování buď jako by násilí vraceli, nebo ho napodobovali, na základě brutality a agresivity, kterou uplatňovali jejich rodiče vůči jim samotným, nebo jsou agresori doma vedeni přísně a důsledně, vojenským drilem bez lásky.

Spousta současných pedagogů je toho názoru, že většina agresorů pochází z rodin nové podnikatelské „elity“. Rodiče těchto dětí bývají většinou stoprocentně zaměstnání a na děti už jim jednoduše nezbyvá čas. Aby nějakým způsobem dětem kompenzovali čas, po který se jim nemohou věnovat, uplácí je drahými dárky a astronomickým kapesným. Šikana jim často prochází díky vlivu rodičů, kteří bývají sponzory školy či institucí kam dítě dochází. Nezřídka se stává, že pokračují v této činnosti i v dospělosti například na pracovišti.

Kolář (1997, s. 55–56) uvádí tři typy agresorů, iniciátorů šikany:

- První typ je popisován takto: *Hrubý, primitivní, impulsivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy – narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů páchajících trestnou činností. Jako specifika rodinné výchovy je zde uvedeno: Častý výskyt agrese a brutality u rodičů. Jakoby agresori násilí vraceli nebo ho napodobovali.*

Naopak Říčan (2010, s. 55) ve své knize vyvrací myšlenku ohledně kompenzace vlastních nedostatků a nedostatečného sebevědomí agresorů. Pro šikanující děti je podle něj společná touha dominovat, ovládat druhé, bezohledně se prosazovat. Dalšími vlastnostmi jsou: urážlivost, sklon k vidění agrese tam, kde není, a radost z ubližování druhým (sadistické sklony, ovšem ne sexuologického rázu).

- Druhý typ agresora: *Velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuální úmyslu.*

Mezi specifika rodinné výchovy tohoto typu agresora Vágnerová (2009, s. 85) uvádí:

V rodině se často uplatňuje důsledný a náročný přístup, někdy až vojenský dril bez lásky.

- Třetí typ agresora: *Srandista, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný.*

Specifika rodinné výchovy: nebyla zaznamenána, pouze v obecné rovině je přítomna citová subdeprivace a absence mravních a duchovních hodnot v rodině (Vágnerová 2009, s. 85).

3 Formy šikany

Jednotlivá stadia vývoje stupně šikany podle Koláře (2001, s. 36–40):

- **První stupeň** (zrod ostrakismu)

První stupeň šikany – zrod ostrakismu je charakterizován tím, že v každé skupině se objeví jedinci, kteří jsou nejméně vlivní a oblíbení, ocitají se na chvostu skupiny. V literatuře jsou označováni jako obětní beránci, outsideři či černé ovce. K tomuto jevu dochází ve skupině

s dobrou kázní, chováním, i když je skupina tvořena obyčejnými, normálními, nenarušenými lidmi. Ve skupině nemusí být ani jeden nemocný sadista či jinak vybočující jedinec.

Ostrakismus je mírná, převážně psychická forma násilí, kde se okrajový člen necítí dobře, je neoblíben a neuznáván. Ostatní ho víceméně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. (Kolář 2001, s. 32).

- **Druhý stupeň** (fyzická agrese a přitvrzování manipulace)

Tři příčiny dalšího vývoje:

1. V situacích, které jsou náročné a kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci instinktivně sloužit jako ventil. V podmínkách, kdy členové skupiny spolu tráví hodně času a mohou vytvářet hlubší vztahy, pro zvládnutí své nejistoty, nebo „přežití“ šedivého programu nutkavě vymýšlejí a většinou rychle přitvrzují „zábavu“ na úkor nejzranitelnějšího jedince.
2. V jedné skupině se sejde několik výrazně agresivních asociálních jedinců. V rámci své „přirozenosti“ od samého počátku používají násilí pro uspokojování svých potřeb.
3. Zážitek, jak chutná moc šikanování slabšího, může u jedinců prolomit poslední zábrany a začínají své agresivní chování opakovat. V této fázi je nejdůležitější, jak zareaguje skupina jako celek. Jestliže zvítězí kladné vlastnosti, negativní postoj k ubližování a násilí proti slabším, pak pokusy o šikanování neuspějí. Je-li imunita skupiny proti šikaně porušena či oslabena, pokusy o šikanování a drobné násilí jsou skupinou trpěny, téměř jistě, násilí v nějaké formě zakoření a může růst do dalších stupňů.

- **Třetí stupeň** (vytvoření jádra)

Jedná se o klíčový moment vzniku šikany. Jestliže se nepostaví pevná hráz přitvrzeným manipulacím a mnohdy i počáteční fyzické agresi jednotlivců, často se utvoří skupinka agresorů, tzv. „úderné jádro“. Tato skupina agresorů začne cílevědomě a systematicky, nikoli náhodně šikanovat nejvhodnější oběti, kterými jsou téměř vždy ti, kteří jsou osvědčení ostrakizovaní outsideři. V této fázi se rozhoduje, zda se počáteční stádium přehoupne do stadia pokročilého.

- **Čtvrtý stupeň** (většina přijímá normy agresorů)

Normy agresorů jsou přijaty a stávají se nepsaným zákonem. To, co hlásají pedagogové, ustupuje do pozadí. Ukáznění žáci se začnou chovat krutě, aktivně se přidávají ke skupině agresorů. Tlak ke konformitě získává dynamiku.

- **Pátý stupeň** (totalita, nebo-li dokonalá šikana)

Formy agresorů jsou přijaty nebo respektovány všemi, dojde k úplnému nastolení totalitní ideologie šikanování, tzv. stadium vykořisťování.

Žáci skupiny jsou rozděleni:

1. Agresoři jsou nazýváni nadlidi (králové, mazáci). Využívají oběti od materiálních věcí, po jejich tělo, city, rozumové schopnosti, školní znalosti.
2. Oběti jsou nazývány poddanými (nevolníci, hulibrka). Oběti nejsou schopny se bránit.

Brutální násilí se začíná považovat za normální. Zbytky zábran a smysl pro realitu ustupují do pozadí, vytěsňený alternativní identitou přijímající zlo a ideologii násilí. Neutrální či nesouhlasící členové jsou stále konformnější, se zájmem přihlížejí, pozorují, aktivně se zapojují do týrání, šikanování sami realizují.

Oběti jsou závislejší a ochotnější dělat cokoli. Nejvyšší stupeň dokonalosti šikany je příznačný zvláště pro šikany např. ve věznicích, vojenském prostředí, výchovných ústavech pro mládež. V mírnější podobě se vyskytuje na školách.

Významnou roli a řekla bych klíčovou, hraje znalost tzv. skupinové dynamiky ve třídě, ať už se jedná o třídu s výskytem šikany či bez ní. Tuto dovednost „přečíst“ skupinovou dynamiku třídy a následně s ní pracovat pozitivním směrem, nikoliv opačným, by měl zvládat přinejmenším každý třídní učitel, ne-li každý pedagog. Nevšímavost a netečnost k těmto zákonitostem skupiny mohou vést až k nevratným poškozením klimatu třídy, a také k vytvoření živné půdy právě k šikaně.

Skupinová dynamika je jakýsi souhrn hybných sil, které ovlivňují a následně vedou k určité formě chování v každé skupině.

Skupinová dynamika je přítomna v každé skupině, potenciál jejího vlivu na změnu jejího jednotlivce i celé skupiny, může sloužit dobru nebo být zneužit. V případě šikanování je vlivu skupinové dynamiky agresory nevědomě a nereflektovaně užito k destrukci vzájemných pozitivních vztahů ve skupině. Pokud ovšem nastane případ, že fyzická agrese a psychická manipulace zůstane bez povšimnutí ze strany dospělých, dojde zákonitě k výše zmiňovanému zneužití skupinové dynamiky. Agresoři získávají převahu a začínají silně ovlivňovat celý kolektiv – buď jste se mnou, nebo se stanete obětí. Vzniká tzv. pyramida šikanování, na jejímž

vrcholu stojí agresor, který tvrdě tlačí na oběť a tato je na pomyslném základu této pyramidy. Při vytvoření takového jádra se ataky na oběť stále zvyšují, a ubližování jakýmkoliv způsobem se nabaluje tzv. efektem sněhové koule (Martínek 2009, s. 122).

Skupinová dynamika se zabývá vědeckým zkoumáním faktů, ovlivňující dynamiku skupiny a využíváním technik, užívaných při výzkumu k intervenci do reálných skupin (Hermochová 2005, s. 95).

Hermochová (2005, s. 16–17) uvádí, že pojem skupinová dynamika je možné chápat jednak jako oblast vědeckého zkoumání, ale také jako nástroj intervence ovlivňování skupinového dění. Říká také, že v souvislosti s využíváním skupinové dynamiky jako metody ovlivňování skupiny je využíváno mnoho metod a technik označovaných jako „sebezkušenostní“. Tyto metody umožňují zviditelnění skupinových vztahů a procesů, jejich uvědomění a vytváření prostředí, ve kterém je umožněno do těchto procesů zasahovat, intervenovat ve prospěch postavení jednotlivců i výkonu celých skupin.

3.1 Příčiny šikanování ve škole

Zařazujeme sem především faktory, které ovlivňují myšlení a chování žáků nežádoucím směrem. Může to být například škodlivý vliv médií, zhoršenou morálkou, celkovým klimatem společnosti, malá autorita učitelů, vysokou feminizací školství.

Pod příčiny šikanování se často zahrnují jak osobnostní rysy oběti a agresorů, tak nejrozumnější podmínky týkající se buď okolního prostředí, ve kterém se škola nachází (sociální, kulturní), nebo přímo prostředí uvnitř školy (architektura, klima školy, složení žactva). Podhoubí šikany spočívá nejen v osobnostních rysech šikanujícího a jeho oběti, ale i v lhostejnosti okolí (diváci, „mlčící skupina“), sociální atmosféře či v některých ideologiích (fašismus) (Bendl 2003, s. 50). Jde především o destruktivní skupinovou dynamiku, rizikové osobnostní charakteristiky a prostředí, které nedbá na prevenci.

3.1.1 Vliv mediálního násilí na osobnost dítěte

To, že přitažlivost médií každoročně roste, je obecně známá věc. Ať se jedná o televizi nebo o počítačové videohry nebo o nejpřitažlivější druh počítačových her, čímž je virtuální realita. Je jisté, že s přibývajícím nabídkou tráví člověk naší doby stále více času před obrazovkou ať počítačovou či televizní a dostává se pod její vliv. Každodenní možnosti kontaktu s násilím v mediální podobě, ať jsou to akční filmy nebo počítačové hry, a dokonce i animované filmy pro

děti, dávají možnost dítěti nahlédnout do světa, který je pro psychický a mravní vývoj škodlivý. Představa dítěte o násilí se tak pokřivuje a zkresluje již od útlého dětství. Vždyť v mnoha pohádkách hrdina, který zemře násilnou smrtí, za chvíli vyskočí, a hraje dále svou roli. Pro lidi obecně a pro děti zejména, je někdy zřejmě těžké rozlišovat mezi filmem a skutečností.

Říčan říká, že násilí na obrazovce především láká k napodobení, děti si třeba zkoušejí šikanováním bezbranných spolužáků, co viděly na videu, což oslabuje jejich soucit a probouzí v nich zalíbení v krutosti (1995, s. 19). Zvláště menší děti doopravdy věří, že to, co se odehrává před jejich očima, je skutečnost. Pak je jen pochopitelné, že toto má obrovský vliv na to, jak se naučí svět chápat a rozumět mu. A naopak přemíra násilných scén a jejich větší četnost oproti skutečnému životu může zase zvětšit bojácnost dětí, protože v každém vidí násilníka. I to ovlivňuje všeobecné klima v naší společnosti a polarizaci bojácných a těch, kteří mají sklony k násilí. Rodiče mají být dítěti příkladem a vést ho k tomu, aby užívalo média v rozumné míře a způsobem, který nebude narušovat harmonický vývoj osobnosti dítěte. Mediální násilí oslabuje kázeň, řád a hodnotné lidské vztahy.

Martínek tvrdí, že *názory odborníků na vliv mediálního násilí na jedince jsou velice rozporuplné a někteří autoři zcela zpochybňují význam tohoto vlivu, někteří ho naopak považují za jednu z nejhlavnějších příčin růstu agresivního chování mezi dětmi a mládeží* (2009, s. 80). Omezení tohoto vlivu medií patří k prevenci šikany.

3.1.2 Morálka a klima současné společnosti

Úpadek autority je jednou z příčin současné krize ve společnosti. Společnost se snaží ochránit občana před zneužitím autority natolik, že než aby mohla být autorita zneužita, neuznává v mnoha případech žádnou.

Děti neuznávají autoritu svých rodičů a učitelů, kteří by měli dětem vštěpovat základní demokratické návyky a základy sociálního chování. Po roce 1989 byla demokracie chápána jako osvobození od jakékoli ideologie. Instituce se snaží chovat neutrálně, nevyhledávají žádný cíl, upínají se k hodnotám, které se dostaly do popředí. Cení se konzum, výkon a soutěž. Člověk, jako lidská bytost není hodnocen podle toho jaký je, jak se chová, jaké má morální vlastnosti. Častým měřítkem hodnot je množství peněz, jaký kdo má dům, jakým jezdí automobilem. Základní myšlenkou klimatu dnešní společnosti je soutěživost bez ohledu na ostatní jedince,

sebeprosazení svých zájmů za každou cenu. I toto jednání je jednou z příčin kladného vztahu jednotlivců k násilí. Působí jako jedna z možných příčin šikany ve školách i v samotném životě.

Ke zmapování klimatu ve společnosti lze využít velmi efektivní metody z oboru sociální psychologie, kterou je sociometrie. Sociometrie je definována jako *zjišťování a analýza vztahů v malých skupinách* (Hartl, Hartlová 2010, s. 538). Touto metodou lze velmi efektivně měřit v sociálních skupinách vztahy členů, kteří se bezprostředně znají. Hlavním sociometrickým prostředkem jsou sociometrické testy, které jsou většinou písemné, které však lze obměnit také o variantu rozhovoru. Tyto metody užívá i Kolář (2001, s. 174) k diagnostice skupin a především ke zmapování situací ve školních třídách. Ve své knize Bolest šikanování uvádí, že nejvíce se mu osvědčily tyto dvě metody:

- sociometricko-ratingový test vztahů ve třídě,
- dotazník specifických sociálních rolí ve škole.

Nevýhodou většiny sociometrických metod bývá mnohdy velmi pracné a zdlouhavé vyhodnocování, často náchylné na chybu z nepozornosti administrátora. Zpracováním a vyhodnocením výsledků, lze velmi rychle zjistit stav vztahů ve skupině a také urychlit zastavení sebedestrukce. Díky tomuto zjištění lze nastartovat co nejefektivnější sebeúdržavný proces skupinového organismu. Celkového zlepšení v naší společnosti je možné tehdy, až jednotlivci, a tím celé společenství pochopí, že nejdůležitější není to, co člověk vlastní, kolik čeho má, ale jaký je ve své podstatě. Lidé se musí naučit využívat všech možností, musí se naučit svým dětem od útlého dětství vštěpovat, že člověk může užívat vše, co je mu nabízeno, ale musí plnit určité povinnosti se svobodou spojené. Kdo má moc a peníze, měl by své zdroje používat také k účelům ryze mravním. Chránit slabší, zlepšit životní úroveň nejen pro svou potřebu a prospěch. Až se lidé naučí vážit si jeden druhého a ochraňovat slabší –lepší se klima společnosti. Princip demokracie stojí zdánlivě na opačném pólu než princip autority, důležitý při výchově. K demokracii, k jejím principům je nutno začít vychovávat ve školách již od raného věku dětí, aby jim skutečně porozuměli a dokázali její prvky uplatňovat v běžném životě i v dospělosti. Výchova k demokracii vede k prevenci šikany.

3.1.3 Osobnost pedagoga

Již pedagogičtí klasikové zdůrazňovali, že žákovu osobnost lze vychovat jedině působením skutečné osobnosti učitelovy. Pedagog je v celém výchovně – vzdělávacím procesu činitelem, který nese společenskou odpovědnost za jeho účinnost a úspěšnost (Jůva 2001, s. 55).

Pokud hovoříme o osobnosti pedagoga – učitele, musíme mít na paměti, především jeho kvality osobnostní, jeho charakter, pedagogickou erudici, kvalitní vzdělání a v nejvyšší míře jeho hodnotovou orientaci.

Jedině osobnost rozvinutá z hlediska demokratických ideálů, s humanitním přesvědčením, která nejen akceptovala demokratický hodnotový systém a způsob života, ale tyto hodnoty hájí a vlastním příkladem naplňuje, má naději, že tyto hodnoty může přenést i na svěřené jedince, že je dokáže nejen vysvětlit, ale i o nich přesvědčit, pro ně získat a postupně je vtělit do názorů, postojů a chování dětí i dospělých (Jůva 2001, s. 56).

Síla pedagogova přesvědčení spočívá v jeho každodenním chování, v osobním příkladu. Na každý rozpor mezi slovy a činy, mezi sdělovanými názory a vlastním chováním učitele žáci citlivě reagují. Kde není skutečné přesvědčení učitele provázené adekvátním chováním, je malá naděje na úspěch při jakémkoliv výchovném působení.

Aby mohl učitel včas zasáhnout, zabránit šikanování, je potřeba mít dobré informace o tom, co se děje ve třídě. Záleží na schopnostech učitele, jakým způsobem informace od svých svěřenců získá. Učitel musí naučit děti rozlišit, co je žalování – pojem s negativním přízvukem a oznámení učiteli jednání, které je nebezpečné, vážné a poškozuje ostatní děti.

Základem prevence šikanování je hledání cest, jak ovlivnit specifické rizikové faktory jak u šikanovaného, tak u šikanujícího a vytváření zdravého veřejného mínění skupiny (třídy, školy), ve které dochází či může docházet k šikaně (Bendl 2003, s. 77).

Správný postup proti šikaně neposílený učitelovou autoritou, se může lehce minout účinkem. Nejvíce autoritě učitele prospěje, pokud poskytne dětem na škole pocit bezpečí a děti k němu budou mít důvěru, když se zastane slabších a rázně zakročí proti projevům šikanování. Existují dva základní důvody, proč člověk chodí do zaměstnání. Může to být prostor pro vlastní seberealizaci a nalezení smyslu života, nebo také pouze způsob jak finančně zajistit sobě a své rodině vlastní existenci. V ideálním případě lze skloubit oba faktory. Práce by měla člověka uspokojit, napomoci k seberealizaci a uživit.

Podíváme-li se na profesi pedagoga, je o ní hovořeno jako o jakémisi životním poslání. Řada mladých a kvalitních učitelů, kteří odcházejí ze školství, zdůvodňují svůj odchod nejen náročností profese pedagoga, ale také existenčními důvody. Cena vzdělávací a výchovné práce je deformována, prohlubuje se feminizace pedagogických sborů.

Nedostatek mužů v pedagogických sborech má negativní vliv na výchovu žáků ve školských zařízeních, s ohledem na sociální roli a vzor mužského jednání pro vyučované a vychovávané děti. Vybavení a zázemí škol se postupem doby dostává na patřičnou úroveň. Je nezbytně nutné, aby se tímto způsobem vyvíjelo i hodnocení učitelů, aby se zvýšila jejich prestiž, image. Poté by mělo dojít ke zvednutí autority učitelů, nejen u dětí, ale i ve společnosti.

3.2 Prevence šikany

Mezi možnosti, jak předcházet a čelit šikanování patří pestrá paleta opatření, přístupů, zásad, metod a prostředků. Patří sem povědomost o příčinách a stádiích šikanování, porozumění situaci, za které k šikaně dochází. K preventivním opatřením také automaticky patří informovanost žáků o linkách důvěry, včetně sdělení kontaktních adres a telefonních čísel, na která se mohou v případě potřeby obrátit.

Prevenci šikanování dělíme:

1. Primární prevence

- k šikaně dosud nedošlo, spočívá v informovanosti dětí, rodičů, veřejnosti o šikaně, preventivních aktivitách ve školách, budování otevřených, kamarádských a bezpečných vztahů mezi členy školního společenství.

2. Sekundární prevence

- k šikaně již došlo, spočívá ve včasné diagnostice, bezodkladném vyšetření šikany, v pedagogických opatřeních, ve výchovné práci s agresory (Bendl 2003, s. 78).

Bendl (2003, s. 172) v této souvislosti uvádí instituce, které oficiálně pomáhají školám, které jsou nuceny vyrovnávat se šikanou, popřípadě s jinými projevy nekázně žáků.

Jsou to:

- pedagogicko-psychologické poradny,
- střediska výchovné péče pro děti a mládež,

- dětská krizová centra, diagnostické ústavy,
- Policie České republiky,
- psychiatrické léčebny,
- linky důvěry pro děti a mládež,
- Bílý kruh bezpečí,
- kurátor pro mládež.

Společným jmenovatelem všech těchto institucí je pomoc a prevence v oblasti sociálně patologických jevů, zejména ve školách.

3.3 Kyberšikana

Fenomén moderních technologií je pro naše děti přirozenou součástí života, zatímco generace jejich rodičů se s nimi jen obtížně seznamuje a ještě obtížněji sleduje jejich vývoj. Rodiče tak mohou jen těžko zachytit a pochopit potenciální nebezpečí, které dětem hrozí.

Jednou z možných hrozeb šikany je kyberšikana. Kyberšikana a tradiční šikana mají jednu věc společnou – jejich cílem je někomu ublížit nebo ubližovat, ať fyzicky nebo psychicky. V mnohých projevech se prolínají a doplňují. Kyberšikana je zcela novým a stejně nebezpečným druhem šikany, který přichází s nástupem nových a moderních informačních technologií. Agresori využívají jako nástroj k ubližování druhým lidem moderních technologií, jako je internet a mobilní telefony. Mnozí odborníci se přou o to, jak vymezit jednotlivé znaky, které s tímto fenoménem souvisí, jako je například doba, po kterou musí probíhat obtěžování po internetu, aby mohlo být označeno jako kyberšikana, nebo také v jednotlivých charakteristikách agresorů kyberšikanování, podobně jako je tomu i u klasické formy šikany.

Závěry českého výzkumu v roce 2009 potvrdily to, co dlouhodobě naznačují také výsledky zahraničních výzkumů prováděných např. v USA, Velké Británii a dalších zemích. Podle webové stránky Science Daily profesorka Ann Friséňová z univerzity ve švédském Gothenburgu uvádí, že každý desátý školák v 7. až 9. třídě v Evropě je obětí kyberšikany (Internet Hotline 2010).

Téměř polovina českých dětí je vystavena některé z forem kyberšikany (46,8 %). Byly sledovány nejčastější projevy kyberšikany, mezi které patří dehonestující útoky (15,8 %), vyhrožování a vydírání (8,9 %), útoky na elektronické účty (13,5 %) a manipulace s nimi. Překvapující je, že rodičům by se se svými problémy svěřila necelá 1/4 dotazovaných dětí (22,9 %). Nejčastěji by děti s rodiči řešily především vydírání (22,9 %), výhrůžky a zastrašování

(21 %) a manipulaci s jejich elektronickým účtem, případně jeho zneužití (18,2 %). Tato vysoká čísla vycházejí z velkého počtu útočníků. Z výzkumu vyplynulo, že skoro každé třetí dítě (27,8 %) si naopak kyberšikanu vyzkoušelo. Tato vysoká čísla jsou jistě alarmující a je namístě hledat příčiny.

Velmi důležitou roli hraje prevence související se zvýšením informovanosti o nebezpečích, které souvisí s používáním informačních a komunikačních technologií především internetu a mobilních telefonů, které jsou dětem poměrně lehce dostupné. Seznámením dětí s riziky virtuální komunikace, stoupne mnohem více šance vyvarovat se případným chybám a zbytečně riskantnímu chování jako je sdělování osobních údajů. Údajů, na základě kterých může útočník vysledovat dítě v reálném životě, vytvořit si s dítětem komunikační kanál, nebo se dostat k cizímu účtu (Krejčí, et al., 2009).

Problémem však je, že děti a mladí lidé za těmito projevy šikanu vůbec nemusí vidět. Vzhledem k tomu, že nepoznají, že se jedná o šikanu, neví, jak se s ní vypořádat. Velkým problémem také bývá, že kyberšikana se odehrává ve virtuálním prostoru, kterému řada dospělých dostatečně nerozumí, a tak je zde velké riziko ztráty kontroly možností pohybu v něm. V dnešní době, kdy je svět moderních technologií stále pestřejší a umožňuje nám vyhledávat stále více informací, existují technologie, které přitahují zejména mladé lidi a nejmladší generaci. Je to svět komunikačních technologií, které mohou být, jak smysluplně využívány, tak také nebezpečně zneužívány. Pro tento druh šikany je charakteristická nejenom absence fyzického násilí, opakované zraňování novými útoky, ale také anonymita agresora, který si je tohoto faktu vědom a patřičně jej využívá.

Vágnerová (2009, s. 94–96) uvádí projevy kyberšikany takto:

- **Anonymita**

- velké procento obětí se nedozví o aktérech kyberšikany, technický zdatného agresora téměř nelze vypátrat,
- prostor pro stupňování aktivit agresora,
- téměř nulová empatie, útočník nevidí reakci oběti,
- neschopnost si plně uvědomit důsledky svých činů.

- **Absence fyzického násilí**

- přímé znaky šikanování se neobjevují.

- **Opakování útoků**

- každá jednotlivá akce je vždy jednorázová,
- možnost znovupřipomínání např. na webových stránkách, tj. působí trvale,
- pocit trvalého tlaku a ataku na oběť,
- napsaná slova mají tvrdší dopad než slova mluvená.

- **Šíře publika**

- divákem kyberšikany může být kdokoli na světě,
- riziko kopírování a šíření nastane ještě dříve, než ji poskytovatel daného serveru dokáže stáhnout.

Kyberšikana má řadu podob, například posílání krutých, vulgárních či výhružných zpráv oběti, vytváření webových stránek, na kterých se objevují příběhy, karikatury, vtipy, které oběť zesměšňují a ponižují (Problematika šikanování učitelů 2011).

Kyberšikana je využití moderních informačních a komunikačních technologií pro mstivé a nepřátelské chování, jehož cílem je ublížit oběti; cílem se ovšem stává i nevhodné chování učitelů zachycené kamerou v mobilním telefonu žáků (Hartl, Hartlová 2010, s. 278).

Vágnerová (2009, s. 92) definuje kyberšikanu jako *druh šikany, který využívá elektronických prostředků, jako jsou mobilní telefony, e-maily, pagery, internet, blogy a podobně.*

Bohužel kyberšikana může být namířena i proti samotným pedagogům, kteří by s projevy šikany i kyberšikany měli bojovat v zájmu dětí. Vzniká tak bohužel fenomén, který byl před třiceti lety nemyslitelný. Přibývá nejen dětí, které jsou šikanovány prostřednictvím komunikačních technologií ze strany svých spolužáků, ale také pedagogů, kteří jsou naopak šikanováni ze strany samotných žáků. Žák šikanuje svého učitele kvůli zábavě, obdivu třídy nebo pomstě za to, že obdrží špatnou známku a v některých případech stačí jen výtky k jeho nevhodnému chování. Zabránit šikanování učitele mohou rodiče svou výchovou, ale často se stává, že rodič stojí na straně svého dítěte, dává mu za pravdu, že dělá dobře, když učitele šikanuje. Specifické projevy kyberšikanování také zahrnují publikování ponižujících záběrů (audio, video) nebo fotografií na internetu či prostřednictvím zasílání MMS ((Multimedia Messaging Service) na mobilní telefony.

O nebezpečnosti kyberšikany hovoří jeden příklad za všechny, kdy konflikt žáka a pedagoga skončil tragicky a objevil se v tisku:

Smrtí pedagoga skončil konflikt mezi učitelem a žákem na Základní škole v Pelechově ulici v Železném Brodu. Učitel Jiří Pacholík, který v červnu 2008 zpohlavkoval 15letého žáka, což

spolužáci natočili na mobil a dali na internet, spáchal sebevraždu. Tehdejší ředitel Pacholík se podle pedagogů stal ze strany dětí obětí kyberšikany. Jeho kolegové se ho záhy poté, co se video objevilo na netu, sice zastali, ale učitel věci velmi trpěl. Ze školy odešel. Objevily se i názory, že ho žáci schválně k činu vyprovokovali, aby mohli jeho reakci natočit na mobilní telefon a dále šířit. Sám Pacholík se za své počínání omluvil jak napadenému, tak jeho rodičům. Uvedl, že reagoval ve zkratku. Když totiž upozornil školáka na nepořádek u lavice, chlapec reagoval výrokem: „Seber si to sám, šmejde“ (Silná 2009).

Tento tragický případ nemá zatím v České republice naštěstí obdoby. Jedná se vůbec o první případ kyberšikany, který si vyžádal lidský život. Alespoň zatím. Ale riziku zostuzení na internetu je vystaven každý pedagog. Škola by proto měla přistupovat zcela zodpovědně nejen k řešení samotné kyberšikany, ale zejména působit preventivně.

Nelze se nezmínit také o velmi podobném fenoménu jako je kyberšikana, a tím je kybergrooming. Při kybergroomingu se využívá internetových komunikačních prostředků, podobně jako u kyberšikany. Jedná se o sérii manipulativních technik a postupů, pomocí kterých manipulátor u obětí vyvolává falešnou důvěru, a tato manipulace může vést až k projevům terorizmu.

Za kybergrooming považujeme chování internetových uživatelů, které má v dítěti vyvolat falešnou důvěru a připravit je na schůzku v reálném světě, jejímž cílem je oběť pohlavně zneužít. Na jednu stranu bývá záměrem kybergroomerů sex spíše než opravdová láska a mnohdy jsou do kybergroomingu ponořeni víc než jejich oběť. Každé ze svých obětí však často tvrdí, že jde o milující vztah (E-bezpečí 2012).

3.3.1 Prevence kyberšikany

Projekt E-bezpečí.cz (2008) uvádí pět klíčových oblastí, kterým by se škola měla věnovat v oblasti prevence kyberšikany, aby mohl vzniknout zcela efektivní plán prevence:

- **Snažit se pochopit podstatu kyberšikanu a hovořit o ní:**
 - jasná definice školy, co zahrnuje termín kyberšikana,
 - seznámení s možnými nebezpečími, které kyberšikana představuje a obeznámit rodiče i žáky s tím, jak se liší od ostatních forem šikany,

- poučit rodiče i žáky o odpovědnosti souvisejícími s používáním ICT (informační komunikační technologie) a sankcích za jejich zneužívání.
- **Aktualizovat postupy a praktiky týkající se patologického chování:**
 - projít či upravit Vnitřní řád školy, předpisy týkající se počítačových učeben, seznámit s tímto i rodiče,
 - uschovat nahrávky jakýchkoliv případů týkajících se kyberšikany,
 - kontrolovat, k jakým účelům používají žáci ve škole internet,
 - škola by měla podniknout všechny kroky, aby její vybavení a systémy nemohli zneužít původci kybernásilí.
- **Usnadněte postiženým postup nahlášení kyberšikany:**
 - nikdo by neměl mít pocit, že musí kyberšikanu řešit sám,
 - seznamte žáky s různými způsoby, jak a komu ve škole oznámit, že ví o existenci případů kyberšikany (např. školnímu preventistovi, výchovnému poradci, třídnímu učiteli, vrstevníkům, komisi studentské rady, anonymně do schránky důvěry apod.).
- **Podpora pozitivního využívání technologií:**
 - využít informační komunikační technologie k poutavému a efektivnímu učení,
 - vysvětlit žákům bezpečné způsoby jak technologie používat, k podpoře sebeúcty, průbojnosti a budování přátelství,
 - povídejte si o etiketě na internetu, e-bezpečí a počítačové gramotnosti,
 - ukažte žákům, že učitelé rozumí technologiím, které žáci používají, anebo žáky připravte na to, aby je to naučili.
- **Hodnoťte vliv prevence a její účinnost v boji proti kyberšikaně:**
 - efektivnost a aktuálnost postupů ověřte kontrolami,
 - zvažte provádění každoročního průzkumu zkušeností žáků se šikanou, včetně kyberšikany, i průzkum spokojenosti rodičů,
 - všechny zainteresované seznamujte s pokroky, kterých bylo dosaženo,
 - vracejte se opakovaně k problému kyberšikany.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Cíl praktické části

Cílem praktické části je zjistit, zda se žáci 6.–9. ročníků oslovené základní školy setkali se šikanou a v jaké formě.

4.1 Popis výběrového vzorku

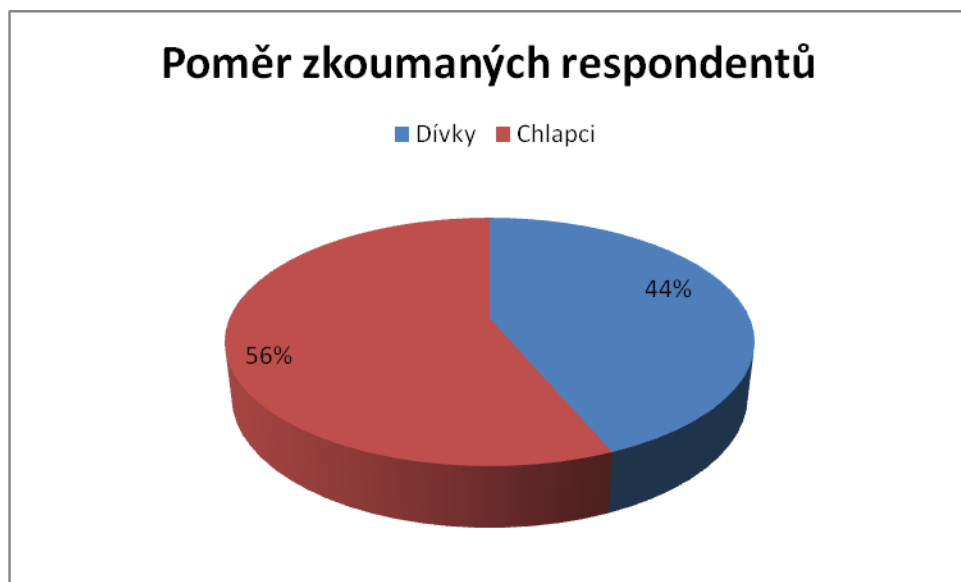
4.1.1 Charakteristika oslovené základní školy

Základní škola ve Velkých Hamrech I. je školou spádovou, do které docházejí žáci z Velkých Hamrů I. , Velkých Hamrů II., obcí Plavy, Držkov, Haratice a Bohdalovice. V této škole jsou zastoupeny všechny postupné ročníky od 1. až po 9. ročník. Škola je rozdělena na 1. a 2. stupeň. Nyní škola vzdělává 243 žáků, z čehož 117 je z prvního stupně a 126 ze stupně druhého. Pedagogický sbor tvoří 14 učitelů a 2 vychovatelky ve školní družině. Škola je umístěna v klidné části města, mimo hlavní silnici a disponuje rozlehlým areálem, který bude v blízké době procházet rekonstrukcí sportovišť. Jednotlivé budovy jsou rozděleny do sedmi pavilonů, které jsou vzestupně navzájem propojené. Škola disponuje také vlastním bazénem a dvěma plně vybavenými tělocvičnami. Bazén je využíván k výuce plavání, která je součástí vyučování tělesné výchovy. Škola prošla v roce 2007 významnou rekonstrukcí vnitřního vybavení i vnějšího vzhledu. Nesmíme opomenout zdařilou komunikaci a spolupráci s městem, jako zřizovatelem školy, které se snaží vyjít škole a jejím požadavkům maximálně vstříc.

4.1.2 Charakteristika dětí

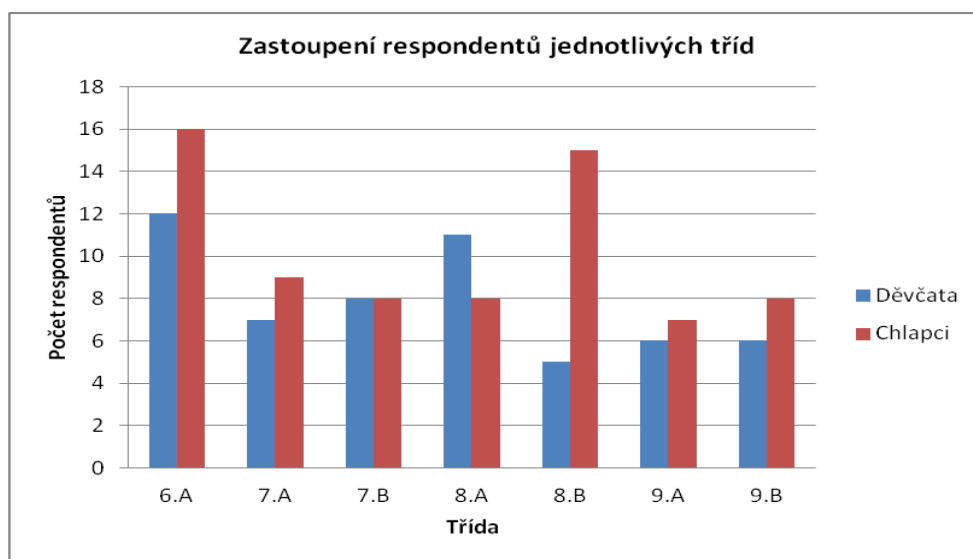
Na druhý stupeň naší školy dochází v letošním roce 126 žáků, ve věku 12–15 let. Pro svou závěrečnou práci jsem si vybrala všechny tyto žáky, kteří navštěvují 6.–9. ročník základní školy ve Velkých Hamrech I. Základní a prvotní data o respondentech jsem získala u třídních učitelů jednotlivých ročníků. V této části uvádím grafické shrnutí získaných výsledků.

Graf č. 1 prezentuje poměr chlapců a dívek zastoupených mezi respondenty výzkumu.

Graf č. 1: Poměr zkoumaných respondentů

Graf č. 2 prezentuje počty žáků oslovených tříd na II. stupni základní školy.

Graf č. 2: Zastoupení žáků jednotlivých tříd II. stupně oslovené základní školy

4.2 Průběh průzkumu

Průzkum forem šikany na druhém stupni základní školy se uskutečňoval na základní škole, kde vykonávám práci vychovatelky ve školní družině. V přípravném týdnu jsem oslovila vedení naší školy a s jejich souhlasem jsem se začala připravovat na praktickou část mé závěrečné práce. Vzhledem ke kolísajícímu počtu žáků (nemocnost), jsem neoslovila plný počet žáků druhého stupně naší základní školy, ale pouze 120 dětí.

4.2.1 Použité metody

Za výchozí metodu svého průzkumu jsem si zvolila metodu dotazníku. V dotazníku můžeme použít několika druhů otázek:

- uzavřené (s alternativní odpovědí),
- otevřené (s možností odpovědi),
- polootevřené (spojující alternativní odpovědi s volnými),
- škálové (umožňující odstupňované hodnocení jevů).

Při přípravě dotazníku můžeme použít pouze jednoho druhu otázek, nebo je pro zpestření střídat (Jůva 2001, s. 14). Dotazník je soubor otázek předkládaný osobám ve standardizované podobě za účelem zjištění specifických údajů. Jedna z psychodiagnostických metod získávání poznatků o trvalejší charakteristice osobnosti, o jejích povahových a temperamentových vlastnostech, zájmech, postojích, hodnotových orientacích. Každý dotazník musí splňovat řadu psychometrických požadavků, vztahujících se k výběru položek, způsobu kvantitativního vyhodnocování odpovědí, celkového zhodnocení pomocí norem získaných na reprezentativních výběrech osob z populace a podobně.

K vypracování dotazníku jsem použila některé otázky z depistážního dotazníku šikanování, jenž byl vypracován k zachycení alarmujících signálů, a obsahuje výpověď žáka o sobě (Kolář 1997, s. 124). Dotazník obsahuje 16 uzavřených otázek, s možností výběru odpovědi.

4.2.2 Předvýzkum

Provedla jsem předvýzkum na vzorku pěti dětí z 6. A třídy a zjistila jsem, že svůj dotazník musím upravit. Jednalo se o otázku č. 7 a 8. Upravila jsem tyto otázky tak, aby odpovědi byly jednoznačné.

4.2.3 Stanovení předpokladu

Lze předpokládat, že více než 50 % dětí odpoví, že se s šikanou ve své škole setkaly. Druhým předpokladem je, že více než 50 % odpovědí bude, že většina agresorů jsou chlapci.

5 Výsledky průzkumu a jejich interpretace

5.1 Popis vlastního zkoumání

K samotnému průzkumu jsem zvolila následující postup:

- oslovila jsem třídní učitele jednotlivých tříd na II. stupni základní školy ve Velkých Hamrech I
(jednalo se o třídy 6. A, 7. A, 7. B, 8. A, 8. B, 9. A, 9. B),
- žákům v jednotlivých třídách byl předložen dotazník, vysvětlen cíl průzkumu a zodpovězeny nejasnosti,
- došlo k ujasnění pojmů šikana, fyzická a psychická forma napadání,
- v jednotlivých třídách jsem zadala dotazník s šestnácti uzavřenými otázkami k průzkumu výskytu šikany,
- u dotazníku byla zachována anonymita respondentů, získaná data byla podrobena optické kontrole a statisticky zpracována (v příloze dokládám dotazník),
- předkládám zde v postupném sledu výsledky zjištění zadaného průzkumu v jednotlivých třídách v následujícím pořadí:
6. A, 7. A, 7. B, 8. A, 8. B, 9. A, 9. B.

Zvolila jsem záměrně průzkum i vyhodnocení v každé třídě jednotlivých ročníků, a to z důvodu výrazně odlišného početního zastoupení chlapců a dívek v jednotlivých třídách. Domnívám se, že v případě sloučení výsledků výzkumu po ročnících, by došlo ke zkreslení výsledků výzkumu výskytu šikany.

Třída 6. A

Počet respondentů: 26

Datum průzkumu: 18. 1. 2012

Počet žáků celkem: 28

Nepřítomných žáků: 2

Počet chlapců: 16 (1 chlapec nepřítomen)

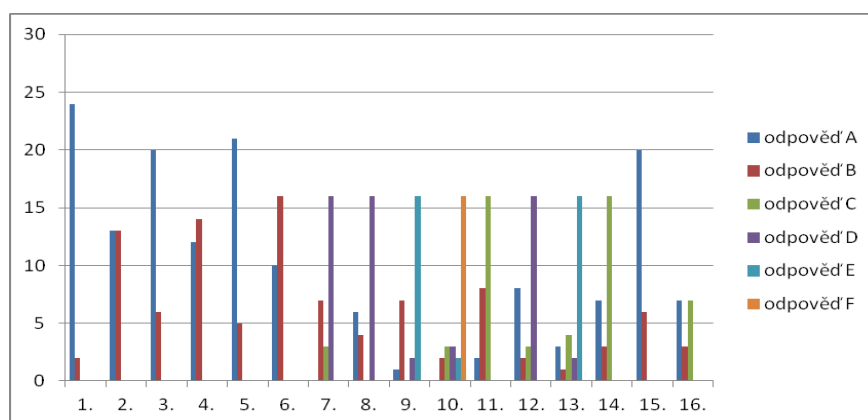
Počet dívek: 12 (1 dívka nepřítomna)

Tabulka č. 1 prezentuje četnost odpovědí na jednotlivé otázky v dotazníku.

otázka	odpověď					
	A	B	C	D	E	F
1.	24	2	0	0	0	0
2.	13	13	0	0	0	0
3.	20	6	0	0	0	0
4.	12	14	0	0	0	0
5.	21	5	0	0	0	0
6.	10	16	0	0	0	0
7.	0	7	3	16	0	0
8.	6	4	0	16	0	0
9.	1	7	0	2	16	0
10.	0	2	3	3	2	16
11.	2	8	16	0	0	0
12.	8	2	3	16	0	0
13.	3	1	4	2	16	0
14.	7	3	16	0	0	0
15.	20	6	0	0	0	0
16.	7	3	7	0	0	0

Tabulka č. 1: Četnost odpovědí na zadané otázky respondentů ze třídy 6. A

Graf č. 3 znázorňuje četnost odpovědí na jednotlivé otázky respondentů z 6. A třídy.

Graf č. 3: Znázornění jednotlivých odpovědí 6. A třídy

V této třídě je počet chlapců vyšší než počet dívek.

Vyhodnocení jednotlivých odpovědí zadaného dotazníku

1. Na otázku, zda byli respondenti svědkem ubližování svému spolužákovi, odpovědělo 24 žáků z dotazovaných 26 kladně.

2. Z 26 respondentů odpovědělo na otázku č. 2, že ve 13 případech pomohli ubližovanému, a ve 13 případech dělali, že se jich to netýká.
3. 20 z 26 respondentů odpovědělo na otázku č. 3, že je rádo ve své třídě.
4. Na otázku, zda respondent patří do nějaké party, kladně odpovědělo 12 z 26 respondentů.
5. 21 z 26 respondentů má ve třídě dobrého kamaráda.
6. Na otázku, zda respondentům bylo ubližováno někým ze školy, odpovědělo 10 žáků z 26, že ano.
7. Pokud bylo respondentovi ubližováno, byl agresor v 7 případech starší, ve 3 případech stejně starý.
8. Z 10 případů ubližování se v 6 případech jednalo o jednorázovou záležitost, ve 4 případech se to stalo 2–5 krát.
9. Na otázku, jak ti bylo ubližováno, převažovala odpověď b – nadávali mi.
10. Z 26 respondentů 10 odpovědělo, že třem z nich bylo ubližováno na chodbě ve škole, dvěma před školní budovou a pěti na WC. 16 respondentů z 26 uvedlo, že jim nebylo ubližováno.
11. Z 10 ubližovaných se 2 respondenti cítili vystrašeně, 8 ne, 16 respondentů odpovědělo, netýká se mě to.
12. Z 10 ubližovaných respondentů 3 respondenti odpověděli, že jim ubližoval chlapec i skupina, v 5 případech převažovala odpověď, že nejvíce ubližovali chlapci, ve dvou případech ubližovala dívka.
13. Na otázku, řekl jsi to někomu, 3 respondenti odpověděli, že si to nechali pro sebe, 4 respondenti odpověděli, že se svěřili kamarádovi. 1 respondent odpověděl, že se svěřil rodičům, 2 učitel.
14. Na otázku, pomohl ti ten, komu jsi to řekl, odpovědělo 7 respondentů ano, 3 respondenti ne. 16 respondentů odpovědělo, netýká se mě.
15. Na otázku, zda je dobrý nápad požádat učitele o pomoc odpovědělo 20 ano, 6 ne.
16. Na otázku, zda byl potrestán ten, který ubližoval, byla v 7 případech z 10 kladná.

Třída 7. A

Počet respondentů: 16

Datum průzkumu: 18. 1. 2012

Počet žáků ve třídě: 17

Nepřítomných žáků: 1

Počet chlapců: 9 (1 chlapec nepřítomný)

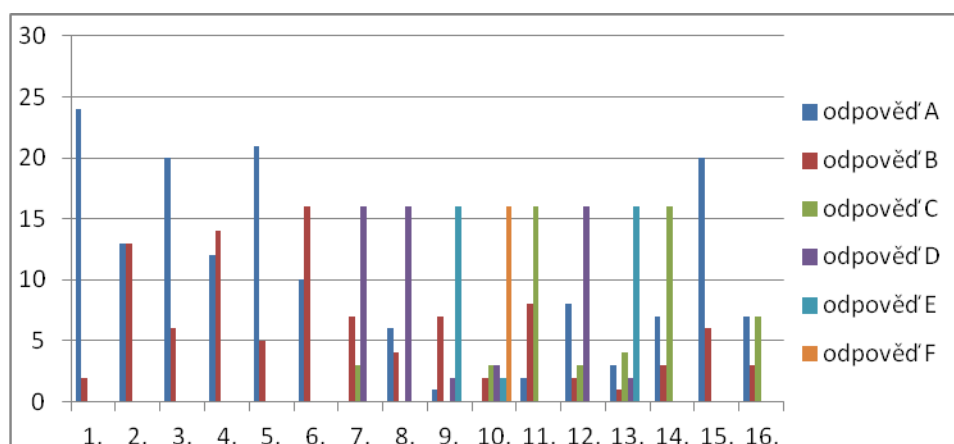
Počet dívek: 7

Tabulka č. 2 prezentuje četnost odpovědí na jednotlivé otázky v dotazníku třídy.

otázka	odpověď					
	A	B	C	D	E	F
1.	14	2	0	0	0	0
2.	5	11	0	0	0	0
3.	14	2	0	0	0	0
4.	13	3	0	0	0	0
5.	15	1	0	0	0	0
6.	9	7	0	0	0	0
7.	0	4	5	7	0	0
8.	3	6	0	7	0	0
9.	2	6	5	2	7	0
10.	0	0	4	8	2	7
11.	5	4	7	0	0	0
12.	8	2	3	7	0	0
13.	4	1	5	1	7	0
14.	5	0	11	0	0	0
15.	11	5	0	0	0	0
16.	2	7	7	0	0	0

Tabulka č. 2: Četnost odpovědí na zadané otázky respondentů ze třídy 7. A

Graf č. 4 znázorňuje četnost odpovědí na jednotlivé otázky respondentů ze třídy 7. A.

Graf č. 4: Znárodnění jednotlivých odpovědí 7. A třídy

V této třídě je početnější skupina chlapců.

Vyhodnocení jednotlivých odpovědí na zadané otázky

1. Na otázku, zda respondenti byli svědky ubližování spolužákovi 14 z 16 odpovědělo kladně,
2. nebyli svědky ubližování spolužákovi.

2. Na otázku, jak si se zachoval, odpovědělo 11 z oslovených 16, že se zastali spolužáka, 5 respondentů dělalo, že se jich to netýká.
3. Ve své třídě je rádo 14 z dotázaných respondentů, 2 odpověděli záporně.
4. 13 z dotázaných respondentů odpovědělo, že patří do nějaké party, 3 odpověděli záporně.
5. Na otázku, zda respondenti mají ve třídě dobrého kamaráda, odpovědělo 15 z 16 ano, 1 respondent odpověděl záporně.
6. Na otázku, zda respondentovi někdo ze školy ubližoval, odpovědělo 9 z 16 ano, 7 ne.
7. Na otázku, jak byl agresor starý, odpověděli 4 respondenti, že byl starší. V 5 případech byl stejně starý. 7 respondentů odpovědělo, nikdo mi úmyslně neubližoval.
8. Na otázku, pokud ti bylo ubližováno, jak dlouho to trvá, odpověděli 3 respondenti, stalo se to pouze jednou, 6 odpovědělo, stalo se to 2-5, 7 odpovědělo, nestalo se mi to.
9. Na otázku, jak ti bylo ubližováno, odpověděli 2 respondenti, vzali mi věci, 4 nadávali mi a vysmívali se mi, 1 respondenta zbili. 1 respondenta zbili, vysmívali se mu a 1 respondentovi nadávali. 7 odpovědělo, nebylo mi ubližováno.
10. Na otázku, kde se to stalo, odpovědělo z 9 ubližovaných takto: 4 respondentům se to stalo na chodbě ve škole a ve třídě, 2 ve třídě a na WC, 3 ve třídě. 7 odpovědělo, nestalo se mi to.
11. Na otázku, jestli se respondenti cítili vystrašení, pokud jim bylo ubližováno, 5 respondentů odpovědělo ano, 4 respondenti ne, 7 dotazovaných odpovědělo, netýká se mě.
12. Na otázku, kdo byl ten, co ti ublížil, odpověděli 4 respondenti, že to byl chlapec. 3 odpověděli, že to byl chlapec a skupina. 1 odpověděl, že to byla dívka. 1 odpověděl, že to byla dívka a chlapec.
13. Na otázku, řekl jsi o tom někomu, odpověděli 4 respondenti, že si to nechali pro sebe. 1 respondent to řekl rodičům a učiteli a kamarádovi. 4 respondenti to řekli kamarádovi.
14. Na otázku, pomohl ti ten, komu jsi to řekl, odpovědělo 5 respondentů kladně, 11 netýká se mě.

15. Na otázku, zda je dobrý nápad požádat o pomoc učitele odpovědělo 11 respondentů ze 16 kladně, 5 si to nemyslí.

16. Na otázku, zda byl potrestán ten, který ti ubližoval, 2 respondenti odpověděli ano, 7 odpovědělo ne, 7 odpovědělo, netýká se mě.

Třída 7. B

Počet respondentů: 15

Datum průzkumu: 18. 1. 2012

Počet žáků: 16

Nepřítomných žáků: 1

Počet chlapců: 8

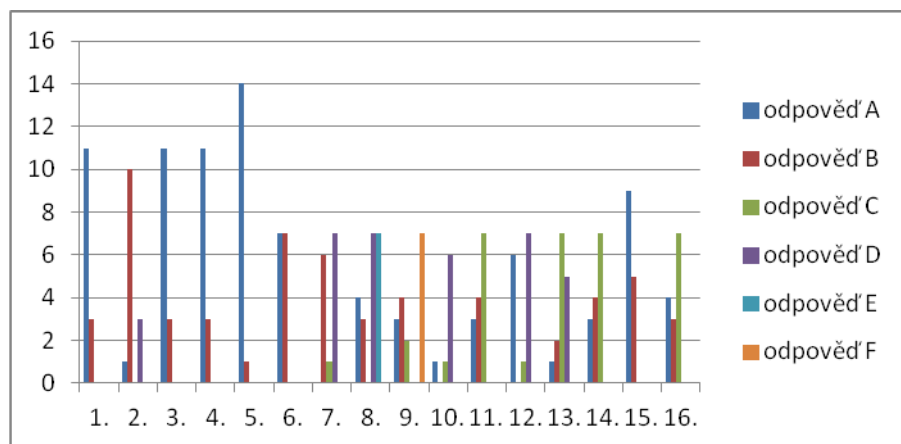
Počet dívek: 8 (1 dívka nepřítomna)

Tabulka č. 3 zobrazuje četnost odpovědí na jednotlivé otázky zadané v dotazníku třídy.

otázka	odpověď					
	A	B	C	D	E	F
1.	11	3	0	0	0	0
2.	1	10	0	3	0	0
3.	11	3	0	0	0	0
4.	11	3	0	0	0	0
5.	14	1	0	0	0	0
6.	7	7	0	0	0	0
7.	0	6	1	7	0	0
8.	4	3	0	7	7	0
9.	3	4	2	0	0	7
10.	1	0	1	6	0	0
11.	3	4	7	0	0	0
12.	6	0	1	7	0	0
13.	1	2	7	5	0	0
14.	3	4	7	0	0	0
15.	9	5	0	0	0	0
16.	4	3	7	0	0	0

Tabulka č. 3: Četnost odpovědí na zadané otázky respondentů ze třídy 7. B

Graf č. 5 znázorňuje četnost odpovědí na jednotlivé otázky respondentů ze třídy 7. B.

Graf č. 5: Znáznornění jednotlivých odpovědí 7. B třídy

V této třídě je počet chlapců a dívek vyrovnaný.

Vyhodnocení jednotlivých odpovědí na zadané otázky

1. Z odpovědí na otázku, zda respondenti byli svědky toho, že bylo ubližováno spolužákovi, 11 z oslovených 15 odpovědělo kladně.
2. 10 respondentů z dotazovaných 14 odpovědělo, že se zastalo svého kamaráda, pokud mu bylo ubližováno, 1 respondent dělal, že se ho to netýká.
3. Na otázku, zda je dotazovaný respondent rád ve své třídě, byla odpověď v 12 případech z 15, že ano, 3 respondenti odpověděli, že ne.
4. 11 respondentů odpovědělo, že je členem nějaké party, 4 respondenti z 15 odpověděli, že nejsou členy nějaké party.
5. Na otázku, máš ve třídě dobrého kamaráda, odpovědělo všech 15 dotazovaných respondentů kladně.
6. Na otázku ubližoval ti někdo ze školy, odpovědělo 7 respondentů z dotazovaných 15 kladně. 8 respondentů odpovědělo, že jim nikdo neubližoval. V dalších otázkách tito odpovídali, netýká se mě, nikdo mi neubližoval, ne, nestalo se mi to.

7. Na otázku, jak byl agresor starý, odpovědělo 7 z 15, že agresor byl starší, v jednom případě stejně starý. 8 odpovědělo, že se jich to netýká.
8. Pokud bylo respondentovi ubližováno, převažovala odpověď, že to bylo pouze jednou, ve třech případech se to stalo 2–5 krát. 8 odpovědělo, že se jich to netýká.
9. Na otázku, jak ti bylo ubližováno, odpověděli 2 respondenti, že jim vzali věci, 4 respondentům nadávali. 1 respondent odpověděl, že mu nadávali a vzali věci, 1 respondent odpověděl, že se mu vysmívali. 8 odpovědělo, netýká se mě.
10. Na otázku, kde se to stalo, odpovědělo 7 respondentů z 15 dotazovaných, že ve třídě, 1 respondent odpověděl, na chodbě ve škole. 8 respondentů odpovědělo, nestalo se mi to.
11. Na otázku, zda se respondent cítil vystrašeně, odpověděli 4 respondenti ne, 3 ano. 8 respondentů odpovědělo, netýká se mě to.
12. Z respondentů, kterým bylo ubližováno, ubližovali v 6 případech chlapci, v jednom případě to byla skupina.
13. Na otázku, zda se ubližovaní respondenti někomu svěřili, odpověděli takto: 4 respondenti se svěřili kamarádovi a učiteli, 2 respondenti se svěřili rodičům, 1 respondent se svěřil rodičům a učiteli. 8 respondentů se toto netýkalo.
14. Ze 7 respondentů, kteří šikanu zažili na otázku, zda jim pomohl ten, komu se svěřili, odpověděli 3 ne, 4 ano.
15. Na otázku, zda je dobrý nápad požádat učitele o pomoc odpovědělo 9 respondentů ze 14 oslovených, že ano, 5 ne.
16. Na otázku, zda byl agresor potrestán, odpověděli 4 respondenti ze 7 ubližovaných kladně, 3 odpovědi byly záporné. 8 respondentů odpovědělo, netýká se mě.

Třída 8. A

Počet respondentů: 19

Datum průzkumu: 18. 1. 2012

Počet žáků: 19

Nepřítomných žáků: 0

Počet chlapců: 8

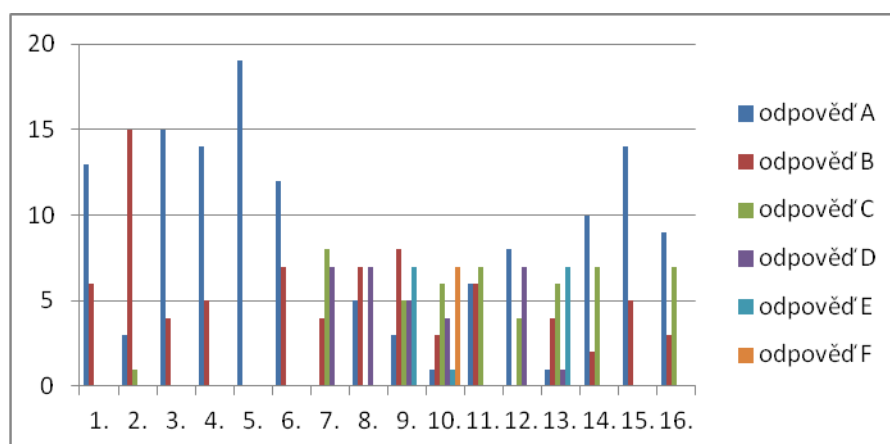
Počet dívek: 11

Tabulka č. 4 prezentuje četnost odpovědí na jednotlivé otázky v dotazníku třídy.

otázka	odpověď					
	A	B	C	D	E	F
1.	13	6	0	0	0	0
2.	3	15	1	0	0	0
3.	15	4	0	0	0	0
4.	14	5	0	0	0	0
5.	19	0	0	0	0	0
6.	12	7	0	0	0	0
7.	0	4	8	7	0	0
8.	5	7	0	7	0	0
9.	3	8	5	5	7	0
10.	1	3	6	4	1	7
11.	6	6	7	0	0	0
12.	8	0	4	7	0	0
13.	1	4	6	1	7	0
14.	10	2	7	0	0	0
15.	14	5	0	0	0	0
16.	9	3	7	0	0	0

Tabulka č. 4: Četnost odpovědí na zadané otázky respondentů ze třídy 8. A

Graf č. 6 znázorňuje četnost odpovědí na jednotlivé otázky respondentů ze třídy 8. A.

Graf č. 6: Znázornění jednotlivých odpovědí 8. A třídy

V této třídě výrazně převažuje počet dívek nad chlapci.

Vyhodnocení jednotlivých odpovědí na zadané otázky

1. Na otázku, zda respondenti byli svědky ubližování spolužákovi 13 z 19 dotázaných odpovědělo ano, 6 odpovědělo ne.
2. Na otázku pokud ano, jak ses zachoval, odpovědělo 15 respondentů z 19, zastal jsem se ho, 3 dělali, že se jich to netýká, 1 respondent utekl.
3. Z 19 respondentů je 15 rádo ve své třídě, 4 si to nemyslí.
4. 14 respondentů z 19 je členem nějaké party, 5 ne.
5. Všech 19 respondentů odpovědělo, že má ve třídě dobrého kamaráda.
6. Na otázku, zda respondentům někdo ubližoval, odpovědělo 12 dětí z 19 kladně, 7 záporně.
7. Na otázku, jak byl agresor starý, 4 odpověděli, že byl starší. V 8 případech byl agresor stejně starý. 7 respondentů odpovědělo, nikdo mi úmyslně neubližoval.
8. 5 respondentům z 19 bylo ubližováno pouze jednou, 7 respondentům 2–5 krát, 7 odpovědělo, nestalo se mi to.
9. Na otázku, jak ti bylo ubližováno, označili 2 respondenti odpovědi, vzali mi věci, nadávali mi. 1 respondent, vzali mi věci, nadávali mi, vysmívali se mi. 2 respondenti označili odpovědi, vzali mi věci, nadávali mi, vysmívali se mi, zbili mě. 3 respondenti odpověděli, zbili mě, 4 respondentům nadávali. V odpovědích převažovala odpověď, nadávali mi.
10. Na otázku, kde se to stalo, označil 1 respondent na chodbě ve škole a ve třídě. 1 respondent použil více odpovědí: cestou ze a do školy, před školní budovou, na chodbě ve škole. 1 respondent odpověděl před školní budovou a na chodbě ve škole. 1 odpověděl, že se mu to stalo pře školní budovou, 4 na chodbě ve škole, 3 ve třídě. Převažovala odpověď na chodbě ve škole.
11. 6 dětí z 19 dotazovaných se cítilo vystrašeně, 6 respondentů ne, 7 odpovědělo, netýká se mě to.

12. Na otázku, kdo ti ublížil, odpovědělo z 12 ubližovaných 8, že to byl chlapec. Ve 4 případech to byla skupina.
13. Pokud se oběti svěřili, z 12 ubližovaných dětí se 6 svěřilo kamarádovi, 4 rodičům, 1 učiteli a 1 respondent si to nechal pro sebe.
14. Na otázku pomohl ti ten, komu si to řekl, 11 z 12 ubližovaných respondentů odpovědělo kladně, 1 ne. 7 respondentů odpovědělo, netýká se mě.
15. 14 respondentů z 19 si myslí, že je dobrý nápad požádat učitele o pomoc. 5 respondentů si to nemyslí.
16. Z 12 případů ubližování bylo 9 agresorů potrestáno, 3 ne. 7 respondentů odpovědělo, netýká se mě.

Třída 8. B

Počet respondentů: 19

Datum průzkumu: 18. 1. 2012

Počet žáků: 20

Nepřítomných žáků: 1

Počet chlapců: 15 (1 chlapec nepřítomen)

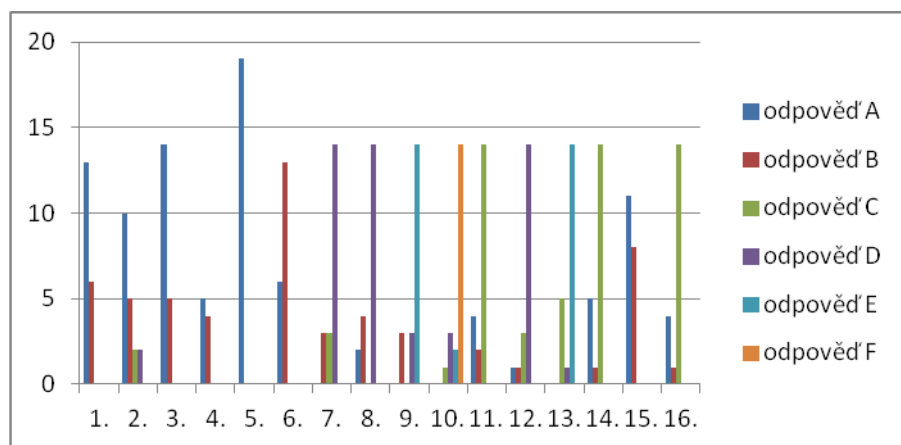
Počet dívek: 5

Tabulka č. 5 prezentuje četnost odpovědí na jednotlivé otázky v dotazníku třídy.

otázka	odpověď					
	A	B	C	D	E	F
1.	13	6	0	0	0	0
2.	10	5	2	2	0	0
3.	14	5	0	0	0	0
4.	5	4	0	0	0	0
5.	19	0	0	0	0	0
6.	6	13	0	0	0	0
7.	0	3	3	13	0	0
8.	2	4	0	13	0	0
9.	0	3	0	3	13	0
10.	0	0	1	3	2	13
11.	4	2	13	0	0	0
12.	1	1	3	13	0	0
13.	0	0	5	1	13	0
14.	5	1	13	0	0	0
15.	11	8	0	0	0	0
16.	4	1	13	0	0	0

Tabulka č. 5: Četnost odpovědí na zadané otázky respondentů ze třídy 8.B

Graf č. 7 znázorňuje četnost odpovědí na jednotlivé otázky respondentů ze třídy 8. B.

Graf č. 7: Znázornění jednotlivých odpovědí žáků 8. B třídy

V této třídě výrazně převyšuje počet chlapců nad děvčaty.

Vyhodnocení jednotlivých odpovědí na zadané otázky

1. Na otázku byl jsi svědkem toho, že ubližovali tvému spolužákovi, 13 z 19 odpovědělo ano, 6 respondentů odpovědělo ne.
2. Na otázku jak si se zachoval, dělalo 10 z 19 respondentů, že se jich to netýká, 5 spolužákovi pomohlo, 2 utekli a 2 zatím nemuseli nic takového řešit.
3. 15 respondentů z 19 odpovědělo, že je rádo ve své třídě, 4 ne.
4. 15 z 19 respondentů odpovědělo, že patří do nějaké party, 4 odpovědělo ne.
5. 19 respondentů z 19 odpovědělo, že má ve třídě dobrého kamaráda.
6. 6 respondentů na otázku, zda jim bylo ubližováno někým ze školy, odpovědělo ano. 13 odpovědělo ne.
7. Z 6 respondentů, kterým bylo ubližováno, odpověděli 3, že jim bylo ubližováno stejně starým spolužákem, 3 odpověděli, že agresor byl starší.

8. Z 6 ubližovaných odpověděli 4 respondenti, že jim bylo ubližováno 2–5 krát, 2 respondenti odpověděli, že se to stalo pouze jednou. 13 respondentů odpovědělo, nestalo se mi to.
9. Z 6 ubližovaných bylo 3 respondentům nadáváno, ve 3 případech byli zbiti. 13 respondentů odpovědělo, nebylo mi ubližováno.
10. Z 6 ubližovaných 3 odpověděli, že jim bylo ubližováno ve třídě, 2 na WC, 1 na chodbě ve škole. 13 respondentů odpovědělo, nestalo se mi to.
11. Na otázku, zda se ubližovaní cítili vystrašeně, odpověděli 4 respondenti ano, 2 ne. 13 respondentů odpovědělo, netýká se mě.
12. Na otázku, kdo ti ublížil, odpověděli 3 respondenti, skupina. 2 respondenti, chlapec, 1 uvedl, dívka. 13 respondentů uvedlo, nikdo mi neubližoval.
13. Z 6 ubližovaných se 5 respondentů svěřilo kamarádovi, 1 učiteli. 13 respondentů odpovědělo, netýká se mě.
14. Na otázku, pomohl ti ten, komu si to řekl, 5 odpovědělo ano, 1 ne.
15. Na otázku, zda je dobrý nápad požádat učitele o pomoc z 19 odpovědí bylo 13 ne, 6 ano.
16. Na otázku, zda byl potrestán ten, kdo ti ubližoval, odpovědělo 5 z 6 ubližovaných záporně, 1 respondent kladně. 13 respondentů odpovědělo, netýká se mě.

Třída 9. A

Počet respondentů: 13

Počet žáků: 13

Počet chlapců: 7

Datum průzkumu: 18. 1. 2012

Nepřítomných žáků: 0

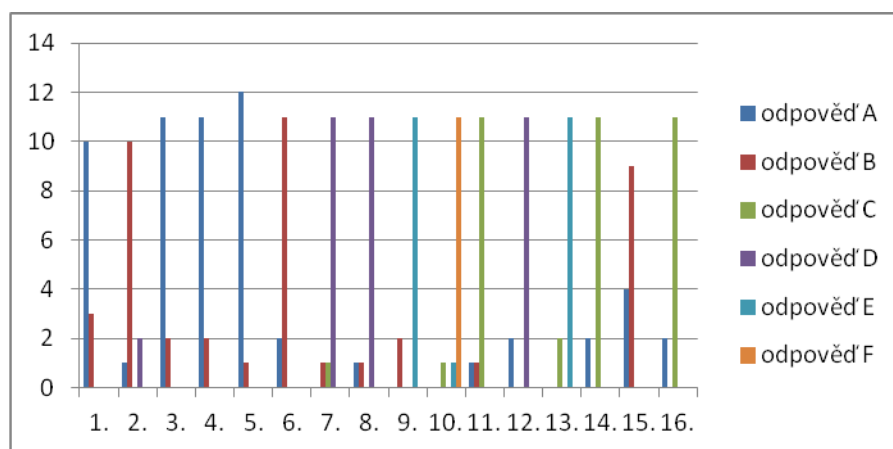
Počet dívek: 6

Tabulka č. 6 prezentuje četnost odpovědí na jednotlivé otázky v dotazníku třídy.

otázka	odpověď					
	A	B	C	D	E	F
1.	10	3	0	0	0	0
2.	1	10	0	2	0	0
3.	11	2	0	0	0	0
4.	11	2	0	0	0	0
5.	12	1	0	0	0	0
6.	2	11	0	0	0	0
7.	0	1	1	11	0	0
8.	1	1	0	11	0	0
9.	0	2	0	0	11	0
10.	0	0	1	0	1	11
11.	1	1	11	0	0	0
12.	2	0	0	11	0	0
13.	0	0	2	0	11	0
14.	2	0	11	0	0	0
15.	4	9	0	0	0	0
16.	2	0	11	0	0	0

Tabulka č. 6: Četnost odpovědí na zadané otázky respondentů ze třídy 9. A

Graf č. 8 znázorňuje četnost odpovědí na jednotlivé otázky respondentů ze třídy 9. A.

Graf č. 8: Znázornění jednotlivých odpovědí 9. A třídy

V této třídě je počet chlapců vyšší než dívek.

Vyhodnocení jednotlivých odpovědí na zadané otázky

1. Na otázku, zda respondenti byli svědkem ubližování spolužákovi, z 13 odpovědělo 10 ano, 3 ne.
2. Na otázku pokud ano, jak ses zachoval, 1dělal, že se ho to netýká, 10 žáků se spolužáka zastalo, 2 odpověděli, že zatím nic takového nemuseli řešit.
3. Na otázku, zda jsou respondenti rádi ve své třídě, 11 z 13 dotazovaných odpovědělo ano, 2 respondenti odpověděli ne.
4. Na otázku, zda respondenti patří do nějaké party, 11 respondentů z 13 odpovědělo ano, 2 odpověděli ne.
5. Na otázku máš ve třídě dobrého kamaráda, odpovědělo 12 respondentů kladně, 1 odpověděl ne.
6. Na otázku ubližoval ti někdo ze školy, odpověděli 2 respondenti ano, 11 ne.
7. Pokud respondentům někdo ubližoval, byl v 1 případě stejně starý, v 1 případě starší, 11 respondentů odpovědělo, nikdo mi úmyslně neubližoval.
8. Na otázku pokud ti bylo ubližováno, kolikrát se to stalo, odpověděl 1 respondent jednou, 1 respondent 2–5 krát, 11 odpovědělo, nestalo se mi to.
9. Na otázku, jak mi bylo ubližováno, odpověděli 2 respondenti, že jim nadávali. 11 odpovědělo, nebylo mi ubližováno.
10. Na otázku, kde se to stalo, 1 respondent uvedl, že na chodbě ve škole. 1 respondent uvedl, na WC. 11 respondentů uvedlo, nestalo se mi to.
11. Na otázku, zda se ubližovaný cítil vystrašený, odpověděl 1 ano, 1 respondent ne, 11 respondentů uvedlo, netýká se mě to.
12. Ten, kdo ti ublížil, byl v obou případech chlapec. 11 respondentů odpovědělo, nikdo mi neubližoval.

13. Na otázku, řekl jsi to někomu, 2 respondenti odpověděli, že se svěřili kamarádovi. 11 respondentů odpovědělo, netýká se mě to.
14. Na otázku pomohl ti ten, komu jsi to řekl, odpověděli 2 respondenti v obou případech ano, 11 odpovědělo, netýká se mě.
15. Na otázku, zda je dobrý nápad požádat o pomoc učitele odpověděli 4 respondenti ano, 9 ne.
16. Na otázku, zda byl potrestán ten, kdo ti ubližoval, odpověděli dva respondenti ano, 11 netýká se mě.

Třída 9. B

Počet respondentů: 14

Datum průzkumu: 18. 1. 2012

Počet žáků: 14

Nepřítomných: 0

Počet chlapců: 8

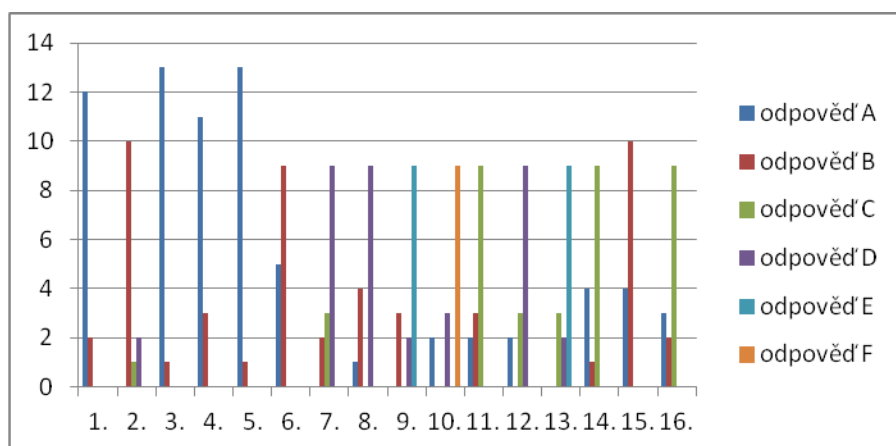
Počet dívek: 6

Tabulka č. 7 prezentuje četnost odpovědí na jednotlivé otázky v dotazníku.

otázka	odpověď					
	A	B	C	D	E	F
1.	12	2	0	0	0	0
2.	0	10	1	2	0	0
3.	13	1	0	0	0	0
4.	11	3	0	0	0	0
5.	13	1	0	0	0	0
6.	5	9	0	0	0	0
7.	0	2	3	9	0	0
8.	1	4	0	9	0	0
9.	0	3	0	2	9	0
10.	2	0	0	3	0	9
11.	2	3	9	0	0	0
12.	2	0	3	9	0	0
13.	0	0	3	2	9	0
14.	4	1	9	0	0	0
15.	4	10	0	0	0	0
16.	3	2	9	0	0	0

Tabulka č. 7: Četnost odpovědí na zadané otázky respondentů ze třídy 9. B

Graf č. 9 znázorňuje četnost odpovědí na jednotlivé otázky respondentů ze třídy 9. B.

Graf č. 9: Znázornění jednotlivých odpovědí 9. B třídy

V této třídě je počet chlapců vyšší než dívek.

Vyhodnocení jednotlivých odpovědí na zadané otázky

1. Na otázku, zda byli respondenti svědky toho, že bylo ubližováno spolužákovi, odpovědělo 12 z dotazovaných 14 respondentů kladně, 2 záporně.
2. Na otázku, jak ses zachoval, 10 odpovědělo, že se spolužáka zastalo, 1 respondent dělal, že se ho to netýká. 1 respondent uvedl, že utekl a 2 zatím nemuseli nic takového řešit.
3. Z 14 respondentů 13 odpovědělo, že je rádo ve své třídě, 1 ne.
4. Na otázku, zda jsou respondenti členy nějaké party, odpovědělo 11 ano, 3 ne.
5. 13 respondentů z 14 dotazovaných má ve třídě dobrého kamaráda.
6. Na otázku, zda respondentům ve škole někdy bylo ubližováno, odpovědělo z 14 dotazovaných 5 kladně, 9 záporně.
7. Pokud respondentům někdo ubližoval, byl ve 3 případech stejně starý. Ve 2 případech starší. 9 respondentů z 14 odpovědělo záporně.
8. Na otázku, jak dlouho ubližování trvá, odpověděli 4 respondenti, že se to stalo 2–5 krát, 1 respondent odpověděl, že se to stalo jednou. 9 respondentů odpovědělo, nestalo se mi to.

9. Na otázku, jak ti bylo ubližováno 3 respondenti odpověděli: nadávali mi, 2 byli zbiti. 9 ze 14 odpovědělo, nebylo mi ubližováno.
10. Na otázku, kde se to stalo, odpověděli 3 respondenti ve třídě, 2 cestou ze školy nebo do školy. 9 respondentů odpovědělo, nestalo se mi to.
11. Na otázku, zda se ubližování cítili vystrašeně, odpověděli 2 respondenti ano, 3 ne. 9 respondentů odpovědělo, netýká se mě to.
12. Na otázku, kdo byl agresorem, respondenti odpověděli takto: 2 odpověděli chlapec, 3 skupina. 9 respondentů odpovědělo, nikdo mi neubližoval.
13. Na otázku, zda to ubližovaný někomu řekl, 2 respondenti odpověděli, že to řekli učiteli. 3 respondenti odpověděli, že se svěřili kamarádovi. 9 respondentů odpovědělo, netýká se mě.
14. Pomohl ti ten, komu si to řekl? Odpověď byla ve 4 případech kladná, 1 negativní, 9 respondentů odpovědělo, netýká se mě.
15. Na otázku, zda je dobrý nápad požádat o pomoc učitele odpověděli kladně 4 žáci, 10 odpovědělo ne.
16. Na otázku, zda byl potrestán ten, kdo ubližoval, odpověděli 3 respondenti ano, 2 ne. 9 respondentů odpovědělo, netýká se mě.

5.2 Shrnutí výsledků praktické části

Z dotazníku zadaného ve všech třídách jednotlivých ročníků, jsem získala podklady ke zjištění, zda se žáci 6.–9. ročníků základní školy setkali se šikanou a v jaké formě. Předkládám tedy tato zjištění.

- 6. A:** V této třídě se 10 respondentů z oslovených 26 setkala se šikanou. V 8 případech byl agresorem chlapec. Na otázku, jak ti bylo ubližováno, převažovala odpověď, nadávali mi.
- 7. A:** V této třídě se s šikanou setkala 9 respondentů z 16. V 6 případech byl agresorem chlapec. Na otázku, jak ti bylo ubližováno, převažovala odpověď, nadávali mi.

- 7. B:** V této třídě se s šikanou setkala 9 dětí z 16 dotazovaných. V 6 případech z 9 byla odpověď, že agresorem byl chlapec. Na otázku, jak ti bylo ubližováno převažovala odpověď, nadávali mi.
- 8. A:** V této třídě se s šikanou setkala 12 dětí z 19 oslovených. V 8 případech z 12 byl agresorem chlapec. Na otázku, jak ti bylo ubližováno, převažovala odpověď, nadávali mi.
- 8. B:** V této třídě se s šikanou setkala 5 dětí z 19 oslovených. Ve 3 případech zde byla agresorem skupina a ve 3 případech byli respondenti zbiti. Na otázku, jak ti bylo ubližováno, převažovala odpověď, zbili mě.
- 9. A:** V této třídě se s šikanou setkali 2 respondenti z 11 žáků. V obou případech byl agresorem chlapec. Na otázku, jak ti bylo ubližováno, převažovala odpověď, nadávali mi.
- 9. B:** V této třídě se s šikanou setkala 5 ze 14 dotazovaných respondentů. Ve 3 případech byla agresorem skupina. Na otázku, jak ti bylo ubližováno, převažovala odpověď, nadávali mi.

Ve výzkumné části jsem zjistila, že z dotazovaného počtu 122 dětí se s šikanou setkala 42,62 % dětí. Z tohoto zjištění vyplívá, že první předpoklad mé práce, že více než 50 % dětí odpoví, že se s šikanou setkala, se nepotvrdil.

Na základě dalších zjištění jsme ve výzkumné části zjistili, že více než 50 % dětí odpovědělo, že většina agresorů jsou chlapci, čímž se potvrdil druhý z hlavních předpokladů mé práce.

ZÁVĚR

Práce je zaměřena na problém šikany ve společnosti, na její výskyt, důvody a možnosti, jak se tohoto fenoménu současné doby zbavit. Šikana je jev ve společnosti značně rozšířený, proniká do všech sfér lidského bytí.

Násilí se stává součástí veškerého dění všech lidí. Násilí je prezentováno médií, v periodickém tisku, zejména bulvárním, kde je chápáno a prezentováno jako každodenní součást života. V mediálním gigantu, kterým je televize, je násilí prezentováno, jako základní složka veškerého jednání, která vede ke stanovenému cíli. Nebezpečí spočívá především v ovlivňování dětí, které s tímto handicapem žijí od raného věku. Později nejsou schopny pochopit nebezpečí používání násilí proti svým spolužákům.

Na rodičích a učitelích je přesvědčit a navést děti na správnou cestu. Výchovou k demokracii, která začíná na uznání osobnosti každého jedince, přiměřeném uznávání správné autority, v poznání sebe sama a ostatních, kteří jsou součástí společnosti. Způsob trávení volného času, závažné chyby v rodinné výchově, mohou v pozdějším věku vést k drogové závislosti, gamblerství, alkoholismu a tím ke kriminalitě dětí a mládeže. Konzumní způsob života, řešení životních situací za pomoci nepřiměřené agrese může vést k asociálnímu chování a tím také k šikaně.

Hodnoty mladé generace i společnosti, kterými se staly touha po bohatství, moci a vlastnictví, způsoby dosahování těchto cílů, se mění a dostávají vyšší nádech agresivity nezdravé a nežádoucí. Agresivita se projevuje v rodině, na školách, a na pracovištích. Nabídnutím lepších ideálů, nových životních cílů a způsobů jejich naplnění je jedinou možnou alternativou pro eliminaci násilí.

NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ (DOPORUČENÍ)

Návrhy možných řešení podle odborníků:

A) Alternativy postupu rodičů oběti podle Koláře (2000, s.114–115)

- a) Poskytněte dítěti maximální oporu, do vyšetření a nápravy situace si s dítětem o vývoji situace povídejte.
- b) Jedná-li se o pokročilé stadium a hrozí mu nebezpečí, nechejte dítě doma.

- c) Oba rodiče by měli navštívit ředitele školy a třídního učitele.
- Informovat pedagogy o tom, co jsme se od dítěte dozvěděli.
 - Zjistit, zda je škola schopna poskytnout odbornou pomoc, a podle toho se rozhodnout dál.
- d) Pokud škola spolupracuje s odborníkem, je vhodné domluvit si účast rodičů na vytváření programu pomoci a způsob, jak rodiče informovat o průběhu nápravy.
- e) Pokud škola nejeví zájem o řešení, nebo tvrdí, že problém zvládne, ovšem nepřesvědčí vás o své odbornosti.
- Kategoricky odmítněte neodborný zásah!
 - Informujte inspektora a požadujte odbornou pomoc.
 - Přeaďte dítě na jinou školu.
 - Zajistěte právní ochranu dítěte.
- f) Podle situace ve škole, ale i dalších okolností můžete uvažovat o dalších opatřeních.
- Můžete využít odbornou pomoc na Lince bezpečí a linek důvěry, využít návštěvy pedagogicko-psychologické poradny.
 - Můžete navštívit rodiče agresora a pokusit se s ním domluvit o nápravě situace.
 - Zajistit ochranu dítěte na cestě do školy a domů.
 - Při závažném šikanování lze podat trestní oznámení na agresory na policii, popřípadě na školu jako instituci, jejíž povinností je zajistit bezpečnost vašeho dítěte.
 - Spojit se s orgány školy, kde mají zastoupení ostatní rodiče, a společně hledat pomoc.
 - Jestliže je dítě na tom psychicky hodně špatně, můžete zažádat o domácí vzdělávání nebo o individuální program.

B) Alternativy postupu rodičů agresora podle Bendla (2003, s. 166)

- Dejte dítěti jasně najevo, že se provinilo proti společenským normám, proti řádu.
- V případě, že dítě prožije hluboké zahanbení, je třeba odpustit a provinění nepřipomínat, to však automaticky neznamená, že by měl být zrušen stanovený trest.
- Ved'te dítě k tomu, aby se omluvilo oběti a pokud je to možné, nějak ji odškodněte.

- Jako rodiče se omluvte rodičům oběti a ujistěte je, že uděláte vše pro to, aby se něco podobného už neopakovalo
- Zamyslete se nad tím, jakých chyb jste se jako rodiče dopustili ve výchově, jaké vlivy jste na dítěti nechaly působit, jaké hodnoty jste mu vštěpovali, jaký mu dáváte příklad či zda mu věnujete dostatek svého času.
- Poradte se o celé věci s osobou, které nejvíce důvěřujete.
- Vyhledejte odbornou pomoc specialisty, zpravidla psychologa.

C) Alternativy možností řešení šikany na školách podle Bendla (2003, s. 78–81)

- Připuštění si možnosti vzniku a existence šikany na škole.
- Zaznamenávat pečlivě všechny případy šikanování.
- Odborná erudovanost učitelů, vychovatelů a ostatních pedagogických pracovníků.
- Osvěta pro aktéry šikany a další osoby, které mají přímo ve škole se šikanou co do činění.
- Vyvarovat se hrubých pedagogických chyb, využívat přirozené nebo formální autority pedagoga, důvěry k učiteli.
- Dohoda o společném postupu proti šikaně a aktivní zapojení všech, tedy i nepedagogických pracovníků do prevence šikanování.
- Systémový přístup, důraz musí být kladen zejména na prevenci násilí mezi vrstevníky, vytvoření modelu systémové prevence, která zapojí všechny žáky, celý učitelský sbor, rodinu a místní komunitu.

Návrhy možných řešení na škole, kde byl prováděn průzkum

Při řešení šikany považují za zásadní, že klíčovým aktérem by měl být především učitel, protože chování většiny dětí a dospívajících lze výchovně ovlivnit víc, než to na první pohled vypadá. Zásadní roli zde hraje vztah učitele a žáků, vzájemné sympatie či antipatie k jednotlivým aktérům šikany. Často se stává, že učitel se postaví na stranu agresorů, anebo sám dává podnět, byť nevědomky, k vyčleňování žáka svými komentáři a narážkami i neverbálního charakteru. Tímto postojem dává pedagog jasný signál a zelenou všem zavedeným praktikám. V případě jakékoliv šikany je určitě žádoucí prohloubit práci s žáky v oblasti morálního a prosociálního

cítění, což by mohla být cesta k snížení rizika dalšího šikanování. Ve třídě je nutné podporovat sociální pozici těch dětí, které se dokáží slabších zastat a obhajovat je. Pokud se s tímto pracuje již od prvních tříd, děti neustále prohlubují prosociální postoje a zlepšují vztahy ve třídě. Je vhodné vytvořit si tzv. chartu třídy, kde je formulováno 10–12 hlavních zásad, podle kterých se budeme ve svém chování řídit. Pokud kritizujeme, tak kritizujeme pouze konkrétní chování žáka. Domnívám se, že k řešení šikany již s rodiči žáků je vhodné volit spíše neformální místo, než je sborovna. Rodič agresora tak nemá pocit, že je na pranýři a snadněji spolupracuje na řešení problému.

Na naší škole pracuje velmi dobře výchovný poradce, který kromě jiného řeší kázeňské přestupky a snaží se podchytit první signály možné šikany. Probíhá pravidelný průzkum formou anonymních dotazníků, které vyhodnocují třídní učitelé jednotlivých tříd a snaží se vytvářet prostředí, ve kterém panuje spolupráce, dobré vztahy a celkově klidná atmosféra. Pokud se šikana vyskytne a prokáže, je řešena metodou vnějšího nátlaku a formou práce se skupinovou dynamikou. V momentu, kdy má pedagog pocit, že případ nezvládá, potřebuje radu či odbornou pomoc, může se kdykoliv obrátit na odbornou pomoc jak výchovného poradce, tak Pedagogicko-psychologické poradny v Jablonci nad Nisou, se kterou úzce spolupracujeme.

Jako podnět k prevenci školní a vnitrotřídní šikany považuji vložit do školního řádu jasnou formulaci o ochraně žáků před šikanou a vymezit jasné postihy pro agresory. Mezi další podněty lze zařadit smlouvu s rodiči o tom, že jejich dítě bude ochráněno před šikanou, což lze výhledově naopak použít, pokud dojde k situaci, kdy dítě samo šikanuje. V takovém případě skýtá tato úmluva větší šanci, že se na jejím základě škola lépe dohodne s rodiči na dalším postupu. Dalším vhodným opatřením je zapojení školy jako celku do některého z preventivních programů. Na celoškolní úrovni tak vytváříme půdu pro to, aby všichni zaměstnanci školy systematicky pracovali ve vzájemné spolupráci na zlepšování celkového klimatu školy. Uvádím zde např. projekt Minimalizace šikany. Tento projekt by umožnil včasné odhalení šikany a vhodný, odborný zásah pedagogů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- ANTIER, Edwige, 2004. *Agresivita dětí*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-808-2
- BENDL, Stanislav, 2003. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství. ISBN: 80-86642-08-9
- ČERNOCH, Felix, aj., 1997. *Šikaně stop*. 1. vyd. Ministerstvo obrany České republiky – AVIS. ISBN: 80-86049-14-0
- DUNOVSKÝ, Jiří, 1986. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: Avicenum
- DUNOVSKÝ, Jiří, aj. 1999. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN: 80-7169-254-9
- FROMM, Erich, 2007. *Anatomie lidské destruktivity*. 197. Publikace. Praha: Aurora. ISBN: 978-80-7299-089-4
- HARTL, Pavel, aj., 2010. *Velký psychologický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-686-5
- HERMOCHOVÁ, Soňa, 2005. *Skupinová dynamika ve školní třídě*. 1. vyd. Kladno: Avicenum. ISBN: 80-239-5612-4
- JANOŠOVÁ, Pavlína, 2011. *Šikana a vyčleňování žáků na základní škole*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN: 978-80-7372-779-6
- JŮVA, Vladimír, aj., 2001. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. 100. publikace. ISBN 80-85931-95-8
- KOLÁŘ, Michal, 1997. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-123-1
- KOLÁŘ, Michal, 2000. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-409-5
- KOLÁŘ, Michal, 2001. *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN: 80-7367-014-3
- MARTÍNEK, Zdeněk, 2009. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN: 978-80-247-2310-5
- MAŘÁDEK, Vladimír, 2003. *Výkladový slovník penologie*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 80-7042-256-4
- MATĚJČEK, Zdeněk, 1986. *Rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: Avicenum

ŘÍČAN, Pavel, 1995. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-049-9

ŘÍČAN, Pavel, aj., 2010. *Jak na šikanu*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2991-6

STŘELEČ, Stanislav, aj., 1998. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I*. 77. Publikace. Brno: Paido. ISBN: 80-85931-61-3.

VÁGNEROVÁ, Kateřina, aj., 2009. *Minimalizace šikany*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-611-7.

VEBROVÁ, Jitka, aj., 2006. *Slovník cizích slov*. 1. vyd. Praha: Plot. ISBN: 80-86523-77-2

KREJČÍ, Veronika., KOPECKÝ, Kamil, 2009. Kyberšikana u českých dětí - závěry z výzkumného šetření projektu E-Bezpečí a Centra PRVOK 2009. In: *E-Bezpečí* [online]. [vid. 27. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/veda-a-vyzkum/43-247>

SILNÁ, Barbora 2009. Učitel, který se stal obětí kyberšikany, spáchal sebevraždu. In: *Novinky.cz* [online]. [vid. 19. 12. 2011]. Dostupné z <http://special.novinky.cz/2009/unor.html>

E-BEZPEČÍ, 2008. Kyberšikana a prevence. In: *E-bezpečí* [online]. [vid. 26. 12. 2011]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/29/39/lang,czech/>

E-BEZPEČÍ, 2012. Kybergrooming – praktické ukázky. In: *E-bezpečí* [online]. [27. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kybergrooming/106-70>

INTERNET HOTLINE, 2010. Každý desátý školák je obětí kyberšikany. In: *Internethotline* [online]. 29. 3. 2010 [vid. 27. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.internethotline.cz/aktuality-2010/8.htm>

PREVKO LITOMYŠL, 2011. Co je šikana. In: *Prevko Litomyšl* [online]. Aktualizováno 8. 3. 2011 [vid. 27. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.prevko.cz/dite/co-je-sikana-a-co-muzu-delat>

PROBLEMATIKA ŠIKANOVÁNÍ UČITELŮ, 2009. Šikana žáky. In: *Problematika šikanování učitelů* [online]. [vid. 19. 12. 2011]. Dostupné z: <http://sikanovaniucitelu.nazory.cz/zaci.html>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Dotazník k průzkumu výskytu šikany

Příloha č. 1

DOTAZNÍK K PRŮZKUMU VÝSKYTU ŠIKANY

Leží před tebou dotazník a já tě prosím, abys odpověděl (a) na každou otázku. O tom, jak jsi odpovídal (a) se nikdo nedozví. Své odpovědi zakroužkuj. U každé otázky zakroužkuj tu odpověď, která se tě dotýká (odpovědi může být i více). Do pravého rohu dotazníku napiš D – dívka, CH – chlapec. Za vyplnění dotazníku ti děkuji, Věra Pekelská.

1. Byl (a) jsi svědkem toho, že ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy?

- a) ano
- b) ne

2. Pokud ano, jak ses zachoval?

- a) dělal(a) jsem, že to nevidím
- b) zastal(a) jsem se kamaráda(-dky)
- c) utekl(a) jsem
- d) zatím jsem nic takového nemusel(a) řešit

3. Jsi rád v této třídě?

- a) ano
- b) ne

4. Patříš do nějaké party?

- a) ano
- b) ne

5. Máš ve třídě dobrého kamaráda?

- a) ano
- b) ne

6. Ublížíval ti někdo ze školy?

- a) ano
- b) ne

7. Pokud ti někdo úmyslně ublížoval, byl:

- a) mladší
- b) starší
- c) stejně starý
- d) nikdo mi úmyslně neublížoval

8. Pokud ti bylo, nebo je ublížováno, jak dlouho to trvá?

- a) stalo se to jenom jednou
- b) stalo se to 2–5 krát
- c) stále to trvá
- d) nastalo se mi to

9. Jak ti bylo ublížováno?

- a) vzali mi věci
- b) nadávali mi
- c) vysmívali se mi
- d) zbili mě
- e) nebylo mi ublížováno

10. Kde se to stalo?

- a) cestou ze školy nebo do školy
- b) před školní budovou
- c) na chodbě ve škole
- d) ve třídě
- e) na WC
- f) nestalo se mi to

11. Pokud ti někdo ubližoval, cítil (a) jsi se z toho vystrašený (á)?

- a) ano
- b) ne
- c) netýká se mě

12. Ten, kdo ti ublížil byl:

- a) chlapec
- b) dívka
- c) skupina
- d) nikdo mi neublížil

13. Řekl (a) jsi o tom někomu?

- a) nechal(a) jsem si to pro sebe
- b) řekl(a) jsem to rodičům
- c) řekl(a) jsem to kamarádovi
- d) řekl(a) jsem to učiteli
- e) netýká se mě to

14. Pomohl ti ten, kterému jsi to řekl?

- a) ano
- b) ne
- c) netýká se mě to

15. Myslíš, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele?

- a) ano
- b) ne

16. Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval?

- a) ano
- b) ne
- c) netýká se mě to